

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

URŠKA MEHLE

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**SARBANES-OXLEYJEV ZAKON:
VSEBINA IN POSLEDICE V SVETU IN EVROPSKI UNIJI**

Ljubljana, junij 2005

URŠKA MEHLE

IZJAVA

Študentka URŠKA MEHLE izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. Marjana Odarja in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 4.6.2005

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 SARBANES-OXLEYJEV ZAKON IN RAZLOGI ZA NJEGOV SPREJEM	3
2 VSEBINA SARBANES-OXLEYJEVEGA ZAKONA	5
2.1 POGLAVJE I: ODBOR ZA JAVNO NADZORSTVO REVIZIJSKIH DRUŽB	5
2.1.1 Člen 101: Ustanovitev PCAOB-ja in administrativni ukrepi	5
2.1.2 Člen 102: Registracija pri PCAOB-ju	7
2.1.3 Člen 103: Revizijski standardi, standardi kontrole kakovosti, standardi in načela neodvisnosti	7
2.1.4 Člen 104: Pregledi registriranih revizijskih družb	8
2.1.5 Člen 105: Preiskave in disciplinski postopki	8
2.1.6 Člen 106: Tuje revizijske družbe	9
2.1.7 Člen 107: Nadzor SEC-a nad PCAOB-jem	9
2.1.8 Člen 108: Revizijski standardi	10
2.1.9 Člen 109: Financiranje PCAOB-ja	10
2.2 POGLAVJE II: REVIZORJEVA NEODVISNOST	10
2.2.1 Člen 201: Storitve zunaj obsega storitev revidiranja	10
2.2.2 Člen 202: Storitve, ki jih mora odobriti revizijski odbor	11
2.2.3 Člen 203: Menjava revizijskega partnerja	11
2.2.4 Člen 204: Revizorjeva poročila revizijskemu odboru	12
2.2.5 Člen 206: Nasprotje interesov	12
2.3 POGLAVJE III: KORPORACIJSKA ODGOVORNOST	13
2.3.1 Člen 301: Revizijski odbor javnega podjetja	13
2.3.2 Člen 302: Korporacijska odgovornost za računovodska poročila	14
2.3.3 Člen 303: Neprimerno vplivanje na revidiranje	15
2.3.4 Člen 304: Izguba določenih bonusov in dobičkov	15
2.3.5 Člen 305: Kazni in prepovedi za uslužbenke in direktorje	15
2.3.6 Člen 306: Notranje trgovanje med obdobjem ustavljenega trgovanja pokojninskega sklada podjetja	15
2.3.7 Člen 307: Pravila poklicne odgovornosti za odvetnike	16
2.4 POGLAVJE IV: POUDARJENO RAČUNOVODSKO POROČANJE	16
2.4.1 Člen 401: Razkritja v periodičnih poročilih	17
2.4.2 Člen 402: Poudarjeni ukrepi proti nasprotju interesov	17
2.4.3 Člen 403: Razkritja poslovodskih transakcij z vrednostnimi papirji	17
2.4.4 Člen 404: Poslovodska ocenitev notranjih kontrol	18
2.4.5 Člen 406: Etični kodeks posloводства podjetja	19
2.4.6 Člen 407: Razkritje finančnega strokovnjaka revizijskega odbora	19
2.4.7 Člen 408: Poudarjene zahteve pregledov razkritij v izdajateljevih periodičnih poročilih	19
2.4.8 Člen 409: Pravočasna izdajateljeva razkritja	19
2.5 POGLAVJE V: NASPROTJE INTERESOV ANALITIKOV	19

2.5.1 Člen 501: Varovanje poslovnih analitikov informacij o vrednostnih papirjih	19
2.6 POGLAVJE VI: SREDSTVA IN POOBLASTILA SEC-A	20
2.6.1 Člen 601: Odobritev proračuna	20
2.6.2 Člen 602: Nastop in praksa pred Komisijo	20
2.6.3 Člen 603: Pooblastilo zveznega sodišča prepoveduje prodaje delnic po vnaprej določeni ceni, nižji od nominalne vrednosti delnice (»pod pari«)	21
2.7 POGLAVJE VII: ŠTUDIJE IN POROČILA	21
2.8 POGLAVJE VIII: KORPORACIJSKA IN KRIMINALNA ODGOVORNOST ZA PREVARE	21
2.8.1 Člen 802: Kazni za spreminjanje dokumentov po kazenskem pravu	22
2.8.2 Člen 806: Varstvo izdajateljevih zaposlencev, ki pridobijo dokaz prevare	22
2.8.3 Člen 807: Kazni po kazenskem pravu za prevaranje izdajateljevih delničarjev	22
2.9 POGLAVJE IX: POVEČANJE KAZNI ZA KRIMINAL BELIH OVRATNIKOV	23
2.9.1 Člen 906: Korporacijska odgovornost za potrditev računovodskega poročila	23
2.10 POGLAVJE X: DAVEK NA DOBIČEK KORPORACIJ	23
2.11 POGLAVJE XI: ODGOVORNOST ZA KORPORACIJSKE PREVARE	23
3 POSLEDICE SARBANES-OXLEYJEVEGA ZAKONA	24
3.1 POSLEDICE ZA IZDAJATELJE VREDNOSTNIH PAPIRJEV ALI NAROČNIKE REVIZIJSKIH STORITEV	24
3.2 POSLEDICE ZA REVIZIJSKE DRUŽBE, POKLIC REVIZORJA IN REVIZIJSKO STROKO	28
3.2.1 Posledice za revizijske družbe	28
3.2.2 Vpliv na poklica revizor in računovodja	30
3.2.3 Zagotovitev neodvisnosti revizijske stroke	30
3.3 POSLEDICE ZA NALOŽBENIKE IN DRUGE UPORABNIKE RAČUNOVODSKIH POROČIL	31
3.4 POSLEDICE V EVROPSKI UNIJI	31
3.4.1 Stanje pred sprejetjem SOX-a	32
3.4.2 Dogajanje po sprejetju SOX-a	33
3.4.3 Vprašanje dvojnega nadzorstva	34
3.4.4 Vprašanje revizorjeve neodvisnosti	36
3.4.5 Problem prilagajanja 404. členu – notranje kontrole	37
4 VPLIV NA SLOVENIJO	37
SKLEP	39
LITERATURA	42
VIRI	43
PRILOGE	1
PRILOGA 1: KRATEK PREGLED RAČUNOVODSKIH ŠKANDALOV	1
1.1 ENRON	1
1.2 WORLDCOM	1
1.3 XEROX	1
1.4 MERCK & CO. – MEDCO HEALTH SOLUTIONS	1
1.5 PARMALAT	1
PRILOGA 2: STROKOVNI IZRAZI, UPORABLJENI V ZAKONU	2
PRILOGA 3: SLOVAR TUJIH IZRAZOV	4

UVOD

Zakonodaja na področju vrednostnih papirjev, trga vrednostnih papirjev in revizije, se je začela razvijati v začetku 20. stoletja. Z ločevanjem lastništva od posloводства se je izoblikoval poseben razred lastnikov naložbenikov, ki je najel revizorja za potrditev resničnosti računovodskih izkazov. Pokazalo se je, da je treba to področje zakonsko urediti. Med poglavitne zakone na tem področju lahko zagotovo štejemo Zakon o vrednostnicah, sprejet leta 1933 v Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA), ki velja še dandanes in je bil do leta 2002 najpomembnejši zakon na tem področju (Taylor, Glezen, 1996, str. 178).

Konec prejšnjega stoletja so se v svetovnem gospodarstvu začele razvijati nove tehnologije, nastali so novi trgi, začeli so se razvijati novi finančni instrumenti. ZDA so bile kapitalistična velesila, ki je poudarjala tržno svobodo ter si tako prizadevale za večjo deregulacijo trga in hiter razvoj gospodarstva.

Pogoj za razvoj gospodarstva je med drugim rast podjetij, ta pa potrebujejo za nastanek in razvoj kapital. Vrednostni papirji so pogosto vir financiranja podjetij in tako privlačna naložba za pravne in fizične osebe, saj so lahko zelo donosni in pomenijo razmeroma »likvidno« premoženje. Trgovanje z delnicami je dostopno vsem, za boljše odločitve glede naložbenja pa je treba spremljati informacije povezane z gibanjem cen delnic. V ta namen izdajajo delniške družbe poročila o svojem poslovanju. Poročila podjetij, katerih delnice kotirajo na borzi, se lahko izdajajo vsako četrletje, polletje in še skupno poročilo enkrat na leto. Med drugim vsebujejo računovodske izkaze podjetja, ki dajejo informacije o finančnem položaju, uspešnosti in spremembah finančnega položaja podjetja, koristne širokemu krogu uporabnikov pri njihovem odločanju.

Jagrič (2004, str. 153) navaja: »Četrletna, polletna in letna poročila, ki spremljajo borzne transakcije, zahtevajo primerne stopnje rasti dobičkov ali obsegov poslovanja. Ozračje v podjetjih narekuje, da je treba narediti vse, da se le ne poruši slika rasti, kajti v nasprotnem primeru bi lahko finančno okolje napačno razumelo posamezne trende pri poslovanju.«

Zaslужki posloводства so praviloma vezani na dosežene kratkoročne cilje, kot so: dosežen dobiček in promet ter drugi dosežki podjetja. Posloводство bo torej skušalo narediti vse za doseganje predvidenih dobičkov. Dolgoročne posledice takih poslovnih odločitev se po navadi zanemarjajo. Ozračje v podjetjih povzroči, da si vsi prizadevajo predvsem za kratkoročne dobičke.

Pred propadom Enrona so na kapitalskem trgu najvišje cene dosegale delnice podjetij, ki so se ukvarjala z novimi tehnologijami in hkrati ustvarjala enakomerno naraščajoče dobičke. Pritisk na podjetja in zaposlene v njih je bil tolikšen, da so nekateri začeli uporabljati računovodske manipulacije na meji dovoljenega. Podjetja morajo izdajati poročila vsake tri mesece, in ker je to kratek čas, lahko odmik od načrtovanih četrletnih ciljev ali izidov pomeni odmik od

celoletnega načrta. Vsako podjetje skuša poslovne izide doseči ali preseči, vsak odmik od izidov pa lahko pomeni negativen vpliv na gibanje cen vrednostnih papirjev. Tako so podjetja začela »prilagajati« računovodske izkaze posameznih četrtnih poročil z izgovorom, da bodo načrtovane izide dosegla naslednji mesec. In če se v naslednjih periodičnih obdobjih to ni zgodilo, so prikazala nižje poslovne izide od načrtovanih ali pa so nadalje ponarejala računovodske izkaze in prikazovala »dobre« poslovne izide. In vendar za nekatere računovodske postopke, ki so bili pri tem uporabljeni, ni mogoče reči, da so bili protizakoniti.

»Podobno kot smo vajeni v Sloveniji, velja tudi v svetovnih razmerah: stroka potrebuje več let, da pripravi ustrezen standard računovodenja, medtem ko praksa potrebuje le nekaj tednov, da si poišče pot, kako ga zaobiti.« (Jagrič, 2004, str. 152). Zakonodaja se torej ni razvijala dovolj hitro v skladu s finančnimi instrumenti in računovodskimi postopki.

Posledica teh in drugih dejavnikov je naraščajoče število računovodskih škandalov¹. Svetovno javnost je najbolj razburil primer energetskega podjetja Enron. Zaradi prikrivanja dejanskega finančnega stanja je podjetje decembra 2001 prijavilo stečaj. Stečaj Enrona je močno zamajal zaupanje javnosti, ne samo v ameriške, temveč tudi v druge svetovne kapitalske trge. Ameriška računovodska in revizijska pravila so namreč energetskega velikanu omogočila, da je prikril milijarde dolarjev dolga, čeprav so imele ZDA najbolj prost, odprt, pregleden in dinamičen finančni trg na svetu.

Drugi primeri računovodskih škandalov manjših in večjih razsežnosti so naslednja podjetja: WorldCom, Tyco, Global Crossing, v Evropi pa je najbolj znan propad podjetja Parmalat. V Sloveniji doslej še ni bilo tovrstnega računovodskega škandala, vendar ni rečeno, da se ne more zgoditi. Tako kot v svetu tudi v Sloveniji nastajajo v računovodskem poročanju težave in napake.

Pri omenjenih primerih računovodskih škandalov se je izkazalo, da poslovodstvo korporacij ni imelo nadzora nad poslovanjem podjetja, hkrati pa je imelo pri delovanju v škodo delničarjev proste roke. Izgube je po navadi prikrivalo predvsem z uporabo nedovoljenih ali dvomljivih računovodskih postopkov, posledica teh pa so bili pomanjkljivi ali lažni računovodski izkazi.

Taki dogodki so močno omajali računovodsko in revizijsko stroko, saj sta bili ponosni na svoje delovanje v preteklosti; le-ta naj bi zadovoljevala javni interes z izdajanjem zagotovil za naložbenike, da računovodski izkazi borznih in drugih revidiranih podjetij pošteno prikazujejo (v vseh pomembnih pogledih) finančni položaj podjetja. Propad Enrona ima daljnosežne posledice za ameriško in svetovno gospodarstvo. Odpira dileme in razprave o tem, koliko je mogoče zaupati ameriškega in tudi svetovnemu kapitalskemu trgu. Razpravlja se predvsem o etiki in upravljanju podjetij in tudi o vlogi poslovodstva, revizijskih in

¹ Priloga 1: Kratek pregled računovodskih škandalov.

nadzornih odborov, notranjih kontrol, skladnosti računovodskih in revizijskih standardov ter drugih zahtevah Komisije za vrednostne papirje in borze² (v nadaljevanju SEC). Cilj teh razprav je zagotoviti prepoznavnost računovodskega poročanja, razčleniti modele računovodskega poročanja ob računovodskih škandalih, vpeljati disciplino revizorjev in analizirati, kako uporabljajo analitiki računovodske informacije, ki so na voljo, pri svetovanju prihodnjim in zdajšnjim naložbenikom.

Odgovor ZDA na računovodske škandale je Sarbanes-Oxleyjev zakon³ (v nadaljevanju SOX), ki ga je v Beli hiši 30. julija 2002 podpisal predsednik George W. Bush. Celotno ime zakona se glasi: »Zakon za točno in zanesljivo računovodsko poročanje korporacij naložbenikom ter drugim uporabnikom računovodskih poročil v skladu z zakoni o vrednostnih papirjih«⁴.

V diplomskem delu so predstavljeni vzroki in namen SOX-a, vsebina najpomembnejših poglavij, posledice za revizorje, naročnike in uporabnike ter vplivi zakona po svetu, v Evropski uniji in še posebno v Sloveniji, v sklepu pa podajam osebni pogled na zakon.

Pri izdelavi tega dela sem se najbolj opirala na sam SOX (The Sarbanes-Oxley Act, 2002) in vire na medmrežju, kjer so na voljo številni članki, študije, forumi in druge vsebine na temo moje diplomske naloge.

1 SARBANES-OXLEYJEV ZAKON IN RAZLOGI ZA NJEGOV SPREJEM

SOX se imenuje po sestavljalcih: Paul S. Sarbanesu, senatorju v ZDA, in Michaelu G. Oxleyju, ameriškem kongresniku.

Omenili smo že, da je SOX nastal kot odgovor na padec Enronove korporacije leta 2001, ki je bila takrat sedma največja korporacija v ZDA (Zameeruddinn, 2003).

Namen tega zakona je naveden že v samem naslovu: »Zakon za točno in zanesljivo računovodsko poročanje korporacij naložbenikom ter drugim uporabnikom računovodskih poročil v skladu z zakoni o vrednostnih papirjih«. Z njim naj bi reformirali računovodsko-revizijsko panogo, zaostрили korporacijsko upravljanje in znova pridobili zaupanje naložbenikov, ki se je razblinilo s propadom Enrona in omenjenih podjetij. Večina SOX-a je začela veljati takoj in le posamezna poglavja pozneje, ko so bila zasnovana pravila in postavljeni pogoji, pomembni za posamezno poglavje.

SOX je označen kot zakon z najobsežnejšimi reformami od leta 1933, ko je bil sprejet Zakon o vrednostnicah. Reforme obsegajo ustanovitev neodvisnega odbora za javno nadzorstvo

² Angl. Securities and Exchange Commission – SEC.

³ Angl. Sarbanes-Oxley Act – SOX ali SOA ali SARBOX.

⁴ Orig. »To protect investors by improving the accuracy and reliability of corporate disclosures made pursuant to the securities laws, and for other purposes«.

revizijskih družb⁵, ki mu je naložena prenovitev računovodskih in revizijskih standardov, preiskovanje in kaznovanje odgovornih za računovodske izkaze in revizorje. Zakon obravnava nasprotje interesov, definira revizorjevo neodvisnost, zastruje korporacijsko upravljanje – zato zahteva, da so korporacijski vodje osebno odgovorni za točnost računovodskih poročil svojega podjetja – in vzpostavlja varstvo, ki varuje pred nasprotujočimi si interesi investicijskih analitikov.

Ukrepi SOX-a se nanašajo prav na vse člene verige računovodskega poročanja (slika 1) in zajemajo ameriška in tudi druga javna podjetja⁶, katerih delnice kotirajo na ameriških borzah, ter revizijska podjetja, ki revidirajo ta podjetja in s tem tudi tuje revizijske družbe, ki so registrirane v ZDA ali drugje in revidirajo ta podjetja. Udeleženci verige računovodskega poročanja so: poslovodstvo, odbor direktorjev, nadzorni odbor z revizijskim odborom, neodvisni revizorji, poslovni poročevalci, poslovni analitiki, naložbeniki in drugi uporabniki računovodskih izkazov. Ukrepi za posamezne skupine računovodskega poročanja bodo predstavljeni v sklopu posameznih poglavij, pomembnih za posamezno skupino. Nad to verigo računovodskega poročanja pa bedi odbor za standarde ali zakonodajalec in tržne sile.

Slika 1: Veriga računovodskega poročanja

Poslo- vodstvo	Odbor direktorjev, nadzorni odbor (z revizijskim odborom vred)	Neodvisni revizorji	Poslovni poročevalci	Poslovni analitiki	Naložbeniki in drugi uporabniki rač. izkazov
Postavljalavec standardov in/ali zakonodaje in tržne sile					

Vir: FEE, 2003a, str. 6.

Poglavitno vprašanje je: zakaj je bilo sploh treba sprejeti nov zakon. Leta 2002, ko je trg čedalje bolj slabel in so velike korporacije propadale, se je pokazalo, da je treba nekaj storiti. Ob bližajočem se novembru 2002, ko so bile volitve v Ameriški kongres, se je pritisk za sprejem novega zakona še povečal. Zaradi vsega tega je postala korporacijska odgovornost pomembno politično vprašanje v ZDA in tako je še dandanes. Julija 2002 je Kongres izglasoval SOX s samo tremi glasovi »proti« in s kar 423 glasovi »za« (White House, 2002).

Kaj je pravzaprav SOX povzročil? Zagotovo vsebuje veliko naprednih novosti v korporacijskem upravljanju, pa vendar ima tudi nekaj, kar bi včasih (pred sprejetjem SOX-a) pomenilo nepredstavljen vdor zvezne vlade ZDA v korporacijsko upravljanje: ta zakon skuša zagotoviti temeljne mehanizme preprečevanja kriminalnih dejanj, ki peljejo do izgub naložbenikov.

⁵ Angl. Public accounting firm.

⁶ V ZDA označuje izraz 'javno podjetje' (angl. public company) delniško družbo, katere delnice kotirajo na organiziranem trgu, izraz zasebno podjetje (private company) pa druge pravnoorganizacijske tvorbe, ki ne kotirajo na borzi. Izraz javno podjetje se v nadaljevanju diplomskega dela nanaša le na delniško družbo, katere delnice kotirajo na borzi, razen če je navedeno drugače.

2 VSEBINA SARBANES-OXLEYJEVEGA ZAKONA

Temeljni zakon je bil podpisan 30. julija 2002, sprejel ga je 107. kongres ZDA na drugi seji v Washingtonu, 23. januarja 2002. SOX je obvezen za vsa podjetja, katerih delnice kotirajo na borzi. Razdeljen je na enajst poglavij, ta pa sestavljajo členi. Ime posameznega poglavja pove temo, ki jo obravnava:

- I. poglavje: Odbor za javno nadzorstvo revizijskih družb⁷ (v nadaljevanju PCAOB ali Odbor)
- II. poglavje: Revizorjeva neodvisnost
- III. poglavje: Korporacijska odgovornost
- IV. poglavje: Poudarjeno računovodske poročanje
- V. poglavje: Nasprotje interesov analitikov
- VI. poglavje: Sredstva in pooblastila SEC-a
- VII. poglavje: Študije in poročila
- VIII. poglavje: Korporacijska in kriminalna odgovornost za prevare
- IX. poglavje: Povečanje kazni za kriminal belih ovratnikov
- X. poglavje: Davek na dobiček korporacij
- XI. poglavje: Korporacijska prevara in odgovornost

Na začetku zakona so opredelitve, ki se v zakonu pogosto uporabljajo. Predstavljene so v Prilogi 2.

Oglejmo si vseh enajst poglavij zakona. Pomembnejšim je namenjeno več prostora, druga pa so samo povzeta. Povzetki so narejeni na podlagi SOX-a, zato se bom sklicevala na druga dela, če bom pod posameznim členom upoštevala še drugo literaturo.

2.1 Poglavje I: Odbor za javno nadzorstvo revizijskih družb

Prvo poglavje sestavlja devet členov, to je od 101 do 109. Poglavje obravnava ustanovitev in pristojnosti PCAOB-ja.

2.1.1 Člen 101: Ustanovitev PCAOB-ja in administrativni ukrepi

SOX predvideva ustanovitev novega organa, tako imenovanega Odbora za javno nadzorstvo revizijskih družb – PCAOB-ja, da bi nadziral revidiranje javnih podjetij ter prenovo strokovnih standardov, etičnih standardov in pristojnosti revizijskega poklica. Z nadzorom naj bi se zavarovali interesi naložbenikov in javni interes s pripravo obveščevalnih, točnih in neodvisnih revizijskih poročil podjetij, katerih delnice se prodajajo na organiziranem trgu.

⁷ Angl. Public Company Accounting Oversight Board – PCAOB.

Zakon narekuje Odboru, da prenovi revizijske in druge z njimi povezane standarde, standarde kontrole kakovosti in etične standarde, ki jih bodo uporabljale registrirane revizijske hiše za pripravo in izdajo revizijskih poročil.

PCAOB sestavlja pet članov⁸ in samo dva od njih sta lahko zdajšnja ali nekdanja pooblaščenca revizorja (v nadaljevanju CPA⁹). Člani naj bi bili zastopniki civilne družbe in zaupanja vredni zastopniki javnega interesa, ki se zavedajo odgovornosti ter se spoznajo na računovodska poročila. Če je eden od dveh mogočih CPA-jev, ki sta lahko člana Odbora, hkrati predsednik Odbora, ta posameznik ne sme delati kot CPA vsaj pet let pred svojim imenovanjem. Od članov se zahteva, da delajo samo v tem Odboru in ne smejo hkrati delovati v nobeni drugi strokovni ali poslovni dejavnosti. Vsi člani prejemajo vnaprej določeno plačo ne smejo pa prejemati nobenih drugih plačil. Predsednika in druge člane PCAOB-ja imenuje SEC. Člani so lahko v Odboru največ dva mandata po pet let, lahko pa so izključeni iz Odbora tudi pred koncem svojega mandata, vendar le izjemoma.

PCAOB je zasebna nepridobitna organizacija in ni ustanova vlade ZDA. Financira se predvsem iz članarin, ki jih morajo plačevati vsa javna podjetja in registrirane revizijske družbe. Stroški postopkov in pregledov revizijskih družb se poravnajo iz registracijskih članarin, ki jih plačujejo podjetja. Odbor je pooblaščen za preiskovanje in nadziranje revizijske panoge in delovanja revizorjev.

Naloge PCAOB-ja so med drugim:

- registriranje revizijskih družb, ki pripravljajo revizijska poročila za javna podjetja;
- prenova standardov za kontrolo kakovosti, etičnih standardov, standardov neodvisnosti in drugih standardov, povezanih s pripravo revizijskega poročila za javna podjetja;
- vodenje preiskave in disciplinskih postopkov, povezanih z registriranimi revizijskimi družbami in osebami, povezanimi s temi družbami. Posledice teh preiskav so sankcije, primerne ugotovljenim prekrškom;
- opravljanje drugih nalog ali funkcij, za katere PCAOB ali SEC menita, da so potrebne, da izboljšajo strokovne standarde za revizorje in revizijska poročila, ali pa kako drugače pripomorejo k skladnosti s SOX-om, pravili PCAOB-ja in zakoni o vrednostnicah;
- sestava proračuna in vodenje operacije PCAOB-ja.

⁸ Trenutni člani PCAOB-ja so (PCAOB, 2005):

- William J. McDonough – predsednik,
- Kayla J. Gillian – član,
- Daniel L. Goelzer – član,
- Bill Gradison – član,
- Charles D. Niemeier – član.

⁹ Angl. Certified Public Accountant – CPA.

2.1.2 Člen 102: Registracija pri PCAOB-ju

Vse revizijske družbe, ki pripravljajo ali izdajajo revizijska poročila ali sodelujejo pri njihovi pripravi ali izdaji, se morajo obvezno registrirati pri PCAOB-ju.

Revizijske družbe morajo za registracijo predložiti:

- seznam z imeni vseh izdajateljev¹⁰, za katere pripravljajo ali izdajajo revizijsko poročilo za tekoče koledarsko leto, ter seznam podjetij, za katera družba pričakuje, da bo pripravila ali izdala revizijsko poročilo v tekočem koledarskem letu;
- seznam zneskov letnih provizij, ki so jih prejeli od vsakega posameznega naročnika za revizijske in nerevizijske storitve v zadnjem končanem davčnem letu;
- izjavo o kontrolah kakovosti računovodskih in revizijskih postopkov družbe;
- seznam vseh revizorjev, povezanih z družbo, ki sodelujejo pri pripravi revizijskega poročila. Predložiti morajo licenco ali številko certifikata vseh oseb in tudi številko državne licence revizijske družbe;
- informacije v zvezi z administrativnimi ukrepi, kazenskimi in disciplinskimi postopki, ki potekajo proti revizijski družbi ali drugim, z družbo povezanim osebam, v zvezi s katerim koli revizijskim poročilom družbe;
- kopije vseh periodičnih in letnih razkritij, ki jih predloži javno podjetje – naročnik revizijske družbe – SEC-u v revidiranem letu in razkrivajo nestrinjanje med naročnikom in revizijsko družbo, ki pripravi ali izda revizijsko poročilo;
- druge, po mnenju SEC-a, potrebne informacije za varstvo naložbenikov in javnega interesa;
- izjavo o sodelovanju s PCAOB-jem tako, da na njihovo zahtevo revizijska družba predloži katere koli dokumente in podatke o revidiranih podjetjih.

Vsaka registrirana revizijska družba mora PCAOB-ju vsako leto predložiti letno poročilo, s katerim posodobi informacije predložene ob registraciji.

Odbor določi znesek registracije in letno članarino za vsako registrirano revizijsko podjetje posebej. Zneski naj bi bili tolikšni, da bo z njimi mogoče poravnati stroške obdelave in pregleda obrazcev in letnih poročil.

2.1.3 Člen 103: Revizijski standardi, standardi kontrole kakovosti, standardi in načela neodvisnosti

PCAOB je prenovil revizijske standarde, standarde kontrole kakovosti in načela neodvisnosti s sprejetjem standardov, ki so jih predlagale strokovne skupine računovodij in revizorjev ter drugih svetovalcev, sklicane s tem namenom. Sprejete revizijske standarde ter z njimi povezane standarde potrjevanja¹¹, standarde kontrole kakovosti in standarde etike, ki jih v

¹⁰ Angl. Issuer – izdajatelj – razlaga v prilogi 2.

¹¹ Angl. Attestation standards.

skladu s SOX-om in zahtevami SEC-a uporabljajo registrirane revizijske družbe pri pripravi in izdaji revizijskega poročila, se bo proti dopolnjevalo.

Po revizijskih standardih po SOX-u morajo registrirane revizijske družbe:

- vsaj sedem let hraniti revizijsko delovno dokumentacijo, ki dokazuje trditve v revizijskem poročilu;
- pri sebi poskrbeti za primerno kakovost revidiranja tudi tako, da se zagotovi nadzorni revizijski partner za pregled in odobritev revizijskega poročila (dodatna oseba poleg vodje revizijskega projekta skrbi za izdajo revizijskega poročila);
- v vsakem revizijskem poročilu opisati obseg revizorjevega testiranja notranjih kontrol in naročnikovih postopkov. Revizijsko poročilo mora vsebovati oceno o tem, ali struktura in postopki izdajateljevih notranjih kontrol omogočajo zapise, ki točno in pošteno kažejo naročnikove transakcije ter zagotavljajo zadovoljivo jamstvo, da so transakcije zapisane tako, da je mogoče računovodska poročila pripraviti po Ameriških računovodskih standardih¹² (v nadaljevanju GAAP). Poročilo mora vsebovati tudi opis pomembnih šibkosti v notranjih kontrolah.

2.1.4 Člen 104: Pregledi registriranih revizijskih družb

Člen 104 predvideva nenehno nadziranje kakovosti registriranih revizijskih družb. Nadzor se opravlja:

- vsako leto – za družbe, ki izdajo na leto revizijska poročila za več kot 100 izdajateljev,
- vsaj na tri leta – za podjetja, ki izdajo na leto revizijska poročila za 100 ali manj izdajateljev.

Z nadzorom naj bi ugotovili, ali revizijske družbe pri opravljanju revizije, izdaji revizijskega poročila in drugih storitvah, ki zadevajo izdajatelja, delujejo po SOX-u, pravilih PCAOB-ja, pravilih SEC-a in strokovnih standardih.

PCAOB mora po vsakem opravljenem pregledu izdati poročilo in to nato predati SEC-u za nadaljnje ukrepanje (če so ugotovljene nepravilnosti), na voljo pa bo tudi javnosti.

2.1.5 Člen 105: Preiskave in disciplinski postopki

PCAOB je vpeljal postopke preiskovanja in kaznovanja registriranih revizijskih družb in z njimi povezanih oseb. Ob kršitvi SOX-a, pravil PCAOB-ja in zakonov o vrednostnicah v povezavi s pripravo in izdajo revizijskega poročila, obveznosti in odgovornosti revizorjev lahko Odbor začne preiskovanje, vodi preiskave teh dejanj ali opusti postopke proti registrirani revizijski družbi ali z njo povezani oseb po pravilih SEC-a, izdanih s tem zakonom. Ni pa pomembno, kako je bil PCAOB o tem obveščen.

¹² Angl. Generally Accepted Accounting Principles – GAAP.

Registrirana revizijska družba mora sodelovati pri preiskavi tako, da predloži dokumente, ki jih ima družba, in če je potrebno pričajo zaposlenci. Registrirana revizijska družba, ki ne sodeluje z Odborom, je lahko suspendirana ali kaznovana tako, da Odbor začasno ali trajno razveljavi registracijo družbe ali povezane osebe. PCAOB mora obvestiti SEC o vseh preiskavah, ki lahko zadevajo morebitno kršitev zakonov o vrednostnicah.

2.1.6 Člen 106: Tuje revizijske družbe¹³

Tuje revizijske hiše, ki pripravljajo ali izdajajo revizijska poročila za podjetja, katerih vrednostni papirji kotirajo na ameriških borzah, so predmet istih pravil in predpisov, ki veljajo po SOX-u za domače revizijske hiše. V nekaterih razmerah lahko SEC ali PCAOB pri tuji revizijski hiši teh pravil ne upoštevata. Zakon nalaga PCAOB-ju pripravo pravil za registracijo revizorjev.

PCAOB je leta 2003 sprejel končna pravila za registracijo revizorjev. Vse neameriške revizijske družbe, ki želijo pripravljati ali izdajati revizijska poročila za ameriška javna podjetja ali pa imeti pomembno vlogo pri pripravi ali izdaji takega poročila, so se morale registrirati do julija 2004, če so želele nadaljevati svoje delo. Revizijske družbe pa se lahko registrirajo tudi kdaj pozneje, če pridobijo naročnika, katerega vrednostni papirji kotirajo na borzi. Tudi od registriranih tujih revizijskih družb se zahteva, da predložijo letna in druga zahtevana poročila PCAOB-ju.

2.1.7 Člen 107: Nadzor SEC-a nad PCAOB-jem

SEC ima pooblastilo in nadzor nad PCAOB-jem. To pomeni, da ni nobeno pravilo Odbora veljavno, dokler ga ne odobri SEC. SEC ugotavlja, ali je pravilo v skladu s SOX-om in zakoni o vrednostnicah in ali je potrebno glede na javni interes ali za varstvo naložbenikov. Odbor mora predložiti SEC-u vse končne predloge sankcij nad kršitelji že omenjenih standardov in zakonov. SEC mora vse predloge sankcij pregledati in potrditi, saj ima pooblastilo, da jih zviša, spremeni, prekliče, zmanjša ali pa zahteva ponovitev postopka, če ugotovi, da sankcija ni bila potrebna, primerna ali po zakonu.

Če PCAOB prekorači svoja pooblastila ali pa krši SOX, mu lahko SEC pooblastila omeji. SEC lahko tudi razveljavi mandat posameznemu članu Odbora, če pri preiskavi ugotovi, da je svojevoljno kršil ukrepe SOX-a, pravila Odbora ali zakone o vrednostnicah ali pa zlorabil svoja pooblastila.

¹³ Izraz tuja revizijska družba pomeni revizijsko družbo, ki je organizirana in deluje po zakonodaji tuje vlade (ne ZDA).

2.1.8 Člen 108: Revizijski standardi

PCAOB mora po navodilih SOX-a prenoviti GAAP in revizijske standarde. Po naročilu PCAOB-ja sprejema standarde Odbor za standarde revidiranja in računovodskega poročanja¹⁴ (v nadaljevanju FASB) in o njih pisno poroča tudi SEC-u.

2.1.9 Člen 109: Financiranje PCAOB-ja

S 109. členom je opredeljen letni proračun PCAOB-ja, ki se določi za vsako davčno leto posebej in ga odobri SEC vsaj mesec dni pred začetkom novega davčnega leta.

Odbor se financira z obveznimi članarinami javnih podjetij, z registracijo in članarinami revizijskih družb ter denarnimi kaznimi kršitev zakonov, pravil in predpisov.

2.2 Poglavje II: Revizorjeva neodvisnost

V drugem poglavju so predstavljeni ukrepi za povečevanje neodvisnosti revizijskih družb, ki revidirajo javna podjetja. V ta namen je revizorju prepovedano opravljati nekatere, v SOX-u navedene nerevizijske storitve sočasno z revizijo, hkrati pa ima revizijski odbor pooblastilo, da odobri opravljanje nekaterih nerevizijskih storitev, ki niso posebej prepovedane s tem zakonom. V drugem poglavju so zajeti členi od 201 do 209.

2.2.1 Člen 201: Storitve zunaj obsega storitev revidiranja

Po zakonu ne sme registrirana revizijska družba opravljati sočasno z revizijo naslednjih nerevizijskih storitev:

- knjigovodenja in drugih storitev povezanih z računovodskimi zapisi ali računovodskimi izkazi revizijskih strank,
- oblikovanja in vpeljevanja informacijskega sistema podjetja,
- ocenjevanja in vrednotenja, izdaje mnenja o poštenu vrednosti in izdaje poročila o vložkih v podjetju,
- aktuarskih storitev,
- notranje revizije,
- funkcije poslovođenja in zaposlovanja,
- borznega posredništva in borznega trgovanja, investicijskega svetovanja ali investicijskega bančništva,
- pravnih in drugih strokovnih storitev, nepovezanih z revizijo,
- drugih storitev, za katere PCAOB meni, da niso dopustne.

¹⁴ Angl. Financial Accounting Standards Board – FASB.

Seznam svetovalnih storitev, ki jih revizorji lahko ponudijo svojim revizijskim strankam, je torej zelo zmanjšan. Omejitev obsega dovoljenih storitev zaostre revizorjevo neodvisnost od posloводства korporacije in pomaga preprečiti revizorjem nadziranje celotnega računovodskega poročevalskega procesa podjetja z obojim – z oblikovanjem notranjega revizijskega sistema in izdajanjem teoretično nepristranskega mnenja.

Registrirana revizijska družba lahko opravlja določene nerevizijske storitve in tudi davčno svetovanje, vendar mora te odobriti revizijski odbor, še preden se začne opravljati katera od njih. Ko je storitev končana, mora revizijska družba dosledno upoštevati podroben poročevalski proces tako, kot je opisano v SOX-u.

2.2.2 Člen 202: Storitve, ki jih mora odobriti revizijski odbor

Revizijski odbor¹⁵ podjetja mora torej vnaprej odobriti vse revizijske in dovoljene nerevizijske storitve, ki jih opravlja registrirana revizijska družba z davčnimi storitvami vred.

Vnaprejšnja odobritev revizijskega odbora ni potrebna, če:

- nerevizijske storitve, opravljene izdajatelju, znašajo manj kot pet odstotkov celotnega zneska, ki ga izdajatelj plača svojemu revizorju v davčnem letu, v katerem so nerevizijske storitve opravljene;
- take storitve niso bile v začetku opravljanja le-teh v podjetju prepoznane kot nerevizijske;
- so take storitve ustavljene takoj, ko jih revizijski odbor zazna, in so odobrene pred dokončanjem revizije.

Če revizijski odbor odobri katero nerevizijsko storitev, mora biti to posebej razkrito. Razkriti je treba vrsto nerevizijske storitve in znesek storitev. Revizijski odbor lahko pooblasti enega ali več neodvisnih članov odbora, da vnaprej odobrijo obe vrsti storitev: revizijske in nerevizijske.

2.2.3 Člen 203: Menjava revizijskega partnerja

SEC je uveljavil kar nekaj pravil o revizorjevi neodvisnosti, da bi zagotovil resnično neodvisnost od izdajatelja, ki ga revidira. Pravila vsebujejo obvezno menjava glavnega revizijskega partnerja ali koordinacijskega partnerja revizije na vsakih pet let. Nezakonito je, da bi revizijska družba opravljala revizijo istega podjetja še naprej, ne da bi zamenjala glavnega revizorja.

¹⁵ Revizijski odbor – odbor, ki ga ustanovi odbor direktorjev izdajatelja zato, da bi nadziral izdajateljeve procese računovodskega poročanja in revizije izdajateljevih računovodskih izkazov. Odbor sestavljajo člani odbora direktorjev. Če v podjetju takega odbora ni, prevzame to funkcijo celoten odbor direktorjev.

Prepovedano je tudi, da bi glavni revizor po petih letih še sodeloval pri reviziji (četudi ni vodja revizijske skupine), saj lahko postane revizorjeva domačnost moteča. Potreben je vsaj dveletni premor.

Slika 2: Obvezna menjava revizijskih članov

	Vodilni revizijski partner	Vodilni nadzorni revizijski partner	Drugi člani revizijskega skupine
Najdaljši čas opravljanja revizije v istem podjetju	pet zaporednih let	pet zaporednih let	sedem zaporednih let
Najkrajši čas premora	pet let	pet let	sedem let

Vir: Corporate reform, 2003.

SEC je izvirne ukrepe SOX-a o revizorjevi neodvisnosti deloma omilil, tako da bodo zahteve po obvezni menjavi revizijskih partnerjev veljale samo za dva najpomembnejša revizijska partnerja, ki ne bosta smela istemu naročniku ponujati revizijskih storitev več kot pet let zaporedoma, temu mora slediti petletna prekinitev. Drugi pomembnejši revizijski partnerji bodo lahko opravljali revidiranje pri istem naročniku sedem let, nato pa bodo morali to delo pri njem za dve leti opustiti (Corporate reform, 2003).

Za revizijske družbe z manj kot petimi naročniki revizije in desetimi partnerji zahteve po obvezni menjavi ne veljajo.

2.2.4 Člen 204: Revizorjeva poročila revizijskemu odboru

Zahteve po poročanju za registrirane revizijske družbe so se s SOX-om poostrele. Po 204. členu, morajo registrirane revizijske družbe zdaj pripravljati redna poročila revizijskemu odboru izdajatelja o:

- vseh kritičnih računovodskih usmeritvah, ki so bile uporabljene pri pripravi računovodskih izkazov;
- vseh alternativnih uporabah finančnih instrumentov v GAAP-u, o katerih so obvestili tudi poslovodstvo podjetja, ter razvejenost uporabe takih alternativ in postopkov, ki jim daje prednost registrirana revizijska družba;
- drugi pomembni pisni komunikaciji med registrirano revizijsko družbo in poslovodstvom izdajatelja.

2.2.5 Člen 206: Nasprotje interesov

Nova pravila o revizorjevi neodvisnosti določajo, da registrirana revizijska družba ne more opravljati revizijskih storitev, če je bil glavni izvršni direktor¹⁶ (v nadaljevanju CEO) ali

¹⁶ Angl. Chief Executive Officer – CEO.

glavni finančni direktor¹⁷ (v nadaljevanju CFO), vodja računovodstva¹⁸ ali drug zaposlenec podjetja, ki je na podobnem položaju, zaposlen pri registrirani revizijski družbi in udeležen pri reviziji tega izdajatelja leto dni pred začetkom zdajšnje revizije.

V nasprotju z zakonom je tudi, da zaposlenec in druga oseba, ki deluje pod vodstvom le-te, vpliva, sili, prevara revizorja ali drugega člana revizijske družbe, ki sodeluje pri revidiranju računovodskih izkazov podjetja zato, da bi zavajal revizorja.

2.3 Poglavje III: Korporacijska odgovornost

Poglavje III – Korporacijska odgovornost sestavljajo člani od 301 do 308. Obravnavajo vlogo revizijskega odbora, korporacijsko odgovornost za računovodsko poročanje, odnos do revizorja, kazni za direktorje, in sicer zaporne pa tudi izgubo bonusov in nalaganje glob. Poglavje III vsebuje tudi napotke za odvetnikovo ravnanje ob nepravilnostih.

2.3.1 Člen 301: Revizijski odbor javnega podjetja¹⁹

Sestava revizijskega odbora je predstavljena v prejšnjem poglavju. SEC bo prepovedal kotacijo vrednostnih papirjev na borzi izdajateljem, ki ne izpolnijo nekaterih zahtev SOX-a, ki zadevajo:

- **Odgovornost do registrirane revizijske družbe:** Vsa javna podjetja, ki sodijo pod upravo SEC-a morajo ustanoviti revizijski odbor in ga vzdrževati. Revizijski odbor je odgovoren za organiziranje sestankov, ceno storitev registrirane revizijske družbe in nadzor nad njenim delom. Vsaka registrirana revizijska družba, ki pripravlja revizijsko poročilo ali opravlja druge revizijske storitve, mora poročati neposredno revizijskemu odboru.
- **Neodvisnost:** Vsak član revizijskega odbora mora biti tudi član odbora direktorjev. V vseh drugih pogledih mora biti neodvisen. Člani odbora ne smejo prejemati nobenih dodatnih plačil za svetovanje ali drugih plačil in nadomestil od izdajatelja, razen tistih, ki jih prejmejo kot člani revizijskega odbora. Član revizijskega odbora ne sme biti povezana oseba ali podružnica izdajatelja.
- **Pooblastilo za najem svetovalca:** SOX daje revizijskemu odboru pooblastilo, da najame enega ali več neodvisnih svetovalcev, če je to potrebno za normalno opravljanje nalog revizijskega odbora. Izdajatelj mora plačati svetovalčeve storitve.
- **Pritožbe:** Revizijski odbor mora določiti postopke za sprejemanje, vodenje in obravnavanje izdajateljevih pritožb v zvezi z računovodstvom, notranjimi kontrolami ali revizijskimi

¹⁷ Angl. Chief Financial Officer – CFO.

¹⁸ Angl. Chief Accounting Officer – CAO.

¹⁹ ICAEW (Institute of Chartered Accountants in England & Wales – Inštitut pooblaščenih revizorjev Anglije in Walesa) je izdal navodila za revizijske odbore, ki naj bi jim pomagala nadzorovati in pregledovati učinkovitost notranje revizijske službe. Navodila z naslovom Opredeljevanje učinkovitosti notranjega revidiranja se nanašajo na javna podjetja in druga podjetja. Navodila določajo, naj revizijski odbor skrbno pregleda vlogo, položaj in naloge notranje revizijske službe in preveri, ali daje neodvisna zagotovila najvišjemu poslovodstvu in revizijskemu odboru. (Horvat, 2003, str. 158)

zadevami. Prav tako mora razviti postopke za zaupno, anonimno predložitev pritožb izdajateljevih zaposlencev v zvezi z dvomljivimi računovodskimi ali revizijskimi postopki in drugimi zadevami.

- **Financiranje:** Izdajatelj mora plačati storitve registrirane revizijske družbe in svetovalca, ki ga je najel revizijski odbor.

2.3.2 Člen 302: Korporacijska odgovornost za računovodska poročila

SEC zahteva, da CEO in CFO ali oseba, ki opravlja podobne naloge, v vsakem letnem ali četrtnem računovodskem poročilu potrdijo²⁰, da:

- so osebno pregledali poročilo;
- poročilo glede na njihovo znanje ne vsebuje nobenih pomembnih napačnih navedb ali opustitev;
- računovodske informacije in druge informacije, zajete v poročilu glede na njihovo znanje predstavljajo pošteno in resnično finančno stanje podjetja (v vseh pomembnih pogledih) in izide izdajateljevih procesov za poročevalsko obdobje;
- so odgovorni za vzpostavitev in vzdrževanje notranjih kontrol ter so oblikovali in pregledali njihovo učinkovitost, tako da te zagotavljajo pravočasen prejem pomembnih informacij. V potrdilu morajo navesti svoje ugotovitve o učinkovitosti notranjih kontrol, ki so jih pregledali v zadnjih treh mesecih pred izdajo potrdila;
- so revizorjem in revizijskemu odboru razkrili vse pomembne pomanjkljivosti in šibkosti v postopkih notranjih kontrol, ki lahko škodujejo izdajateljevemu evidentiranju, obdelovanju in predstavljanju računovodskih podatkov. Predstaviti morajo tudi vse prevare (pomembne in nepomembne), pri katerih so člani posloводства ali drugi zaposlenci imeli pomembno vlogo pri izdajateljevih notranjih kontrolah;
- so v poročilu navedli, ali so se pomembno spremenile notranje kontrole ali drugi dejavniki, ki vplivajo na notranje kontrole po datumu njihove ocenitve; to velja tudi za popravilne ukrepe izdelane za odpravo pomembnih pomanjkljivosti in slabosti. Če teh sprememb ni bilo, je treba to posebej navesti.

Če ima ista oseba funkcijo glavnega izvršnega direktorja in glavnega finančnega direktorja v podjetju, lahko izda le eno potrdilo in zraven podpisa navede oba naslova.

Nekateri imenujejo to potrdilo kar »zaobljuba poštenosti«²¹. V praksi so se oblikovali različni načini vpeljevanja ukrepov SOX-a v podjetjih.²²

²⁰ Ta potrditev se imenuje tudi civilno potrdilo in je začelo veljati 29. avgusta 2002.

²¹ Angl. »Oath of honesty«.

²² Mednarodno podjetje Glaxo se je tega lotilo tako, da je poslovanje razdelilo na tri segmente: ZDA, Evropa in drugo in na proizvodnjo ter raziskave in razvoj, kot segmente v korporaciji. Tako zdaj vodja posameznega segmenta vsako četrtnje predstavi dobiček ali izgubo in poda izjavo, da zagotavlja pravilnost teh podatkov. Vendar zastopnik podjetja poda mnenje za celotno podjetje. Izkazalo se je, da ti ukrepi tudi zelo dobro vplivajo na podjetje, saj je zdaj večja preglednost in vsi vedo, da so številke pravilne in utemeljene. Po drugi strani pa spodbuja zaposlence, da so del podjetja (Zea, 2003).

SOX postavlja več zahtev in omejitev za poslovodstvo podjetja. Najpomembnejša izmed njih je zagotovo že omenjeno in opisano osebno potrdilo periodičnih poročil, ki se oddajajo pri SEC-u. To potrdilo bi lahko razčlenili na dve odgovornosti: na civilno in kazensko. Civilna odgovornost je predmet sankcij po civilnem pravu, kazenska pa po kazenskem.

Zahtevi o potrdilu se nanašata na vse izdajatelje, tudi tuje, katerih vrednostni papirji kotirajo na ameriških borzah.

2.3.3 Člen 303: Neprimerno vplivanje na revidiranje

V nasprotju z zakonom je, da poslovodstvo vpliva, sili ali zavaja revizorja ali druge osebe, ki sodelujejo pri revidiranju izdajateljevih računovodskih izkazov, da bi zavajajoče prikazali računovodska poročila. S tem poslovodstvo krši pravila in predpise SEC-a, ki so potrebni in primerni za varstvo javnega interesa in naložbenikov.

2.3.4 Člen 304: Izguba določenih bonusov in dobičkov

Pomembne neskladnosti med zahtevami računovodskega poročanja in računovodskimi izkazi izdajatelja vodijo do vnovične priprave računovodskih izkazov. Posledično morata CEO in CFO povrniti izdajatelju:

- vse nagrade in druga plačila za spodbudo ter nadomestila v obliki premoženja, ki jih je ta oseba prejela od izdajatelja v dvanajstih mesecih od prve javne objave računovodskih poročil ali poročanja o računovodskih izidih SEC-u (kar koli se je zgodilo prej), in
- ves dobiček, ustvarjen od prodaje izdajateljevih vrednostnih papirjev v teh dvanajstih mesecih.

Treba je upoštevati, da SEC ne definira izrazov pomembna neskladnost in druga plačila za spodbudo ter nadomestila v obliki premoženja.

2.3.5 Člen 305: Kazni in prepovedi za uslužbence in direktorje

SOX dopolnjuje Zakon o vrednostnicah iz leta 1933 in hkrati pooblašča SEC, da kršilec nekaterih pravil SEC-a nepristransko prepove opravljanje dela kot direktor, če vedenje osebe kaže, da ni sposobna opravljati teh nalog.

2.3.6 Člen 306: Notranje trgovanje med obdobjem ustavljenega trgovanja²³ pokojninskega sklada podjetja

Trgovanje članov poslovodstva ali drugih izdajateljevih izvršnih uslužbencev s katerim koli premoženjskim vrednostnim papirjem v času ustavljenega trgovanja pokojninskega sklada

²³ Angl. Blackout Period – čas, ko je trgovanje ustavljeno.

posamezne družbe ni zakonito. Izraz trgovanje vsebuje: posreden ali neposreden nakup ali prodajo ali kakšno drugačno pridobitev ali prenos katerih koli izdajateljevih premoženjskih vrednostnih papirjev in pridobitev le-teh kot plačilo storitev podjetju.

Med ustavljenim trgovanjem je članom posloводства in tudi izdajateljevim zaposlencem trgovanje z izdajateljevimi vrednostnimi papirji prepovedano.

Vsak dobiček, ki ga posamezen član posloводства pridobi s kršitvijo tega člena ne glede na namen trgovanja te osebe, bo izdajatelj povrnil. Tožbo proti kršilcu lahko vloži izdajatelj ali pa postopek tožbe o povračilu škode začne lastnik katere koli izdajateljeve delnice.

Obdobje ustavljenega trgovanja je po navadi del podjetniškega ali drugega načrta, npr. razdelitve dobička ali načrt upokojevanja. Definirano je kot čas več kot treh zaporednih delovnih dni, v katerih je vsaj polovici uporabnikom pokojninskega načrta onemogočeno trgovanje z vrednostnimi papirji podjetja. Za obdobje ustavljenega trgovanja se ne šteje:

- navadno načrtovano obdobje, v katerem udeleženci ne morejo kupiti, prodati, pridobiti ali prenesti pravice za kateri koli izdajateljev vrednostni papir, ali
- vsaka začasna ustavitev trgovanja zato, ker se želijo posamezne osebe včlaniti v pokojninski sklad podjetja zaradi korporacijske združitve, pridobitve ali prevzema uvrščenega v podjetniški načrt.

Administrator pokojninskega načrta mora o ustavitvi trgovanja pravočasno obvestiti vse uporabnike pokojninskega načrta in tudi izdajatelja vrednostnih papirjev. Pisno jih mora obvestiti ter pri tem navesti razloge za ustavitev trgovanja, utemeljiti, kakšne pravice so s tem prizadete, opisati začetni datum in trajanje ustavitve trgovanja

2.3.7 Člen 307: Pravila poklicne odgovornosti za odvetnike

Prenovljena so bila tudi Pravila poklicne odgovornosti za odvetnike, ki so se uporabljala še pred sprejetjem SOX-a. Veljati so začela 2. januarja 2003.

Vsi odvetniki, tudi tisti v podjetju, morajo prijaviti pomembne kršitve zakonov o vrednostnih papirjih, prelom poklicne zaupnosti ali podobne kršitve izdajatelja in predložiti dokaz svojim predstojnikom, glavnemu pravnemu svetovalcu ali drugim nadrejenim v podjetju. Če nihče od obveščenih ne ukrepa ustrezno, mora odvetnik pridobljeni dokaz prijaviti revizijskemu odboru ali poslovodstvu.

2.4 Poglavje IV: Poudarjeno računovodsko poročanje

Četrto poglavje je sestavljeno iz devetih členov (od 401 do 409), ki zajemajo razkritja v računovodskih poročilih v zvezi z poslovodstvom, poslovodsko ocenitev notranjih kontrol, etični kodeks za korporacije in druga razkritja v računovodskih poročilih.

2.4.1 Člen 401: Razkritja v periodičnih poročilih

Po 401. členu morajo biti računovodska poročila, ki jih izda izdajatelj in vsebujejo računovodske izkaze²⁴, točna in predstavljena na način, ki ne vsebuje napačnih navedb in dopušča, da so navedene pomembne informacije. Iz takih računovodskih poročil, ki so predložena tudi SEC-u, morajo biti vidni vsi pomembni popravki, ki jih je ugotovila registrirana revizijska družba po GAAP-u, pravilih in predpisih SEC-a.

Vsako letno, četrtno in drugo periodično poročilo mora razkrivati vse pomembne zabilančne transakcije, načrte, obveznosti in razmerja izdajatelja z nepovezanimi ali drugimi osebami, ki imajo lahko pomemben zdajšnji ali prihodnji vpliv na izdajateljevo finančno stanje.

SEC je izdal pravila, ki naj bi zagotovila, da bodo morale biti formalne računovodske informacije, ki so v periodičnem poročilu oddane SEC-u ali v poročilu javnosti ali drugih javnih razkritjih, predstavljene tako, da ne bodo vsebovale neresničnih navedb ali da iz njih ne bodo izpuščene pomembne navedbe. Računovodske informacije torej ne smejo biti zavajajoče.

2.4.2 Člen 402: Poudarjeni ukrepi proti nasprotju interesov

Člen 402 je začel veljati takoj po sprejetju tega zakona. Protizakonito je, da izdajatelj neposredno ali posredno, tudi po podružnici, podaljša rok vračila posojila članom posloводства ali drugim vodilnim zaposlencem. To pomeni tudi podaljševanje roka vračila, spreminjanje pogojev pogodbe ali obnavljanje pogodbe osebnih posojil članom posloводства in drugim vodilnim uslužbencem. Ob domnevi, da pogoji niso pomembno spremenjeni, posojila, ki so obstajala že pred 30. julijem 2002, niso predmet določb tega zakona. Podjetje je lahko s kršitvijo 402. člena izpostavljeno kaznim po kazenskem pravu.

Zakon ne prepoveduje dajanja potrošniških posojil, za katera je prav tako dovoljeno podaljšanje pod pogojem »odprtega« amortizacijskega načrta kredita, dokler je to storjeno kot običajna praksa poslovanja ter pod enakimi tržnimi pogoji in določbami, ki veljajo za splošno javnost.

2.4.3 Člen 403: Razkritja poslovodskih transakcij z vrednostnimi papirji

Izdajatelji morajo poročati o vsem notranjem trgovanju z vrednostnimi papirji svojega podjetja. Člen je začel veljati 29. avgusta 2002. Izraz notranje trgovanje pomeni trgovanje članov posloводства, trgovanje CFO in glavnega računovodje. SEC navaja, da naj bi se osredotočili predvsem na osebe, ki opravljajo pomembne vodilne funkcije in imajo dostop do

²⁴ Računovodski izkazi morajo biti pripravljeni v skladu z GAAP-om.

zaupnih informacij o zadevah podjetja ter bi mu lahko pomagale, če bi sodelovale v osebnih tržnih transakcijah.

Podjetje mora poročati o tem do konca drugega delovnega dne, ki sledi dnevu, v katerem je bila sprememba v lastništvu delnic (prej do 10. dne v mesecu, ki je sledil mesecu, v katerem je bila opravljena transakcija). Razkriti je treba vse spremembe v lastništvu delnic ali pogodb ali dogovorov, ki temeljijo na zamenjavi delnic. Dodatno morajo podjetja dati ta poročila na voljo javnosti na svojih medmrežnih straneh.

2.4.4 Člen 404: Poslovodska ocenitev notranjih kontrol

SOX namenja več pozornosti notranjim kontrolam. 404. člen govori o Poslovodski ocenitvi notranjih kontrol. To pomeni prilogo poslovnemu poročilu, ki vsebuje osebno potrdilo z oceno notranjih kontrol naročnika, ki:

- navaja odgovornost vodstva za vzpostavitev in vzdrževanje strukture in postopkov notranjih kontrol za računovodsko poročanje,
- vsebuje ocenitev (za prejšnje davčno leto izdajatelja) učinkovitosti strukture in postopkov naročnikovih notranjih kontrol za računovodsko poročanje.²⁵

Registrirana revizijska družba mora v istem poročilu potrditi in poročati o ocenitvi učinkovitosti delovanja notranjih kontrol in postopkov za računovodsko poročanje.

Te zahteve silijo podjetja, da so temeljitejša pri zagotavljanju veljavnosti svojih računovodskih podatkov ter vzpostavitvi notranjih kontrol in postopkov, ki jih uporabljajo, da te podatke pridobijo. Notranje kontrole so zelo povezane z informacijskim sistemom podjetja, zato je s sprejetjem SOX-a veliko podjetij začelo svoje informacijske sisteme prenavljati. Marsikateri strokovnjaki za informacijske sisteme so negotovi, saj ne razumejo natančno, kaj vse je treba narediti, kako in kaj vse bo mogoče po tej poti izslediti. Eden od vodilnih v podjetju je izjavil, da je treba narediti vse, kar se da, da se obvaruje svojega CEO in CFO pred zaporom (Callaghan, 2003).

Od prve skupščine delničarjev, po 15. januarju 2004 ali od 31. oktobra 2004, odvisno od tega, kdaj je bila skupščina, morajo vsa podjetja, katerih delnice kotirajo na ameriških borzah organizirati notranje revizijsko službo zato, da bi podjetja prepoznavala tveganja in vzpostavila sistem notranjih kontrol.

²⁵ Prilagoditev notranjih kontrol 404. členu SOX-a bo glede na raziskavo FEI (Financial Executives International) stalo delniške družbe povprečno 62 odstotkov več, kot je bilo prvotno predvideno. Povečanje teh stroškov zajema predvsem 109-odstotno povišanje v notranjih stroških, 42-odstotno zvišanje zunanjih stroškov in 40-odstotno zvišanje honorarjev, ki jih zaračunajo zunanji revizorji (How Has Sarbanes Oxley Impacted Hershey Foods, 2004).

2.4.5 Člen 406: Etični kodeks posloводства podjetja

Izdajatelj mora v svojih periodičnih poročilih razkriti informacije o etičnem kodeksu, ki je bil sprejet za posloводство podjetja. Če tak kodeks ni bil sprejet, je treba razložiti zakaj se to ni zgodilo. Vse spremembe etičnega kodeksa podjetja morajo biti razkrite takoj.

2.4.6 Člen 407: Razkritje finančnega strokovnjaka revizijskega odbora

SOX zahteva razkritje finančnega strokovnjaka v svojih periodičnih poročilih. SEC določa, da mora biti vsaj eden izmed članov revizijskega odbora finančni strokovnjak. Če nihče izmed članov revizijskega odbora ni finančni strokovnjak, mora podjetje razkriti razlog.

2.4.7 Člen 408: Poudarjene zahteve pregledov razkritij v izdajateljevih periodičnih poročilih

Po določbah SOX-a mora SEC skrbeti za redne sistematične preglede izdajateljevih periodičnih poročil in tudi njihovih razkritij. Pregledi bodo pogostejši pri:

- izdajateljih, ki so izdali pomembne popravke računovodskih izkazov,
- izdajateljih, pri katerih je bilo gibanje cen njihovih delnic izjemno v primerjavi z drugimi izdajatelji,
- izdajateljih z večjimi tržnimi kapitalizacijami,
- izdajateljih, katerih operacije močno vplivajo na pomembno področje gospodarstva,
- drugih dejavnikov, za katere SEC meni, da so pomembni.

SEC bo vsakega izdajatelja pregledal vsaj enkrat na tri leta.

2.4.8 Člen 409: Pravočasna izdajateljeva razkritja

Izdajatelji morajo nujno razkriti javnosti informacije o pomembnih spremembah v svojem finančnem stanju ali delovanju. Ta razkritja morajo biti predstavljena razumljivo ter ponazorjeno z grafičnimi predstavitvami gibanj in kvantitativnimi informacijami.

Razkrivanje mora biti redno in sprotno. Podjetja morajo razkrivati tudi druge informacije, za katere SEC meni, da so potrebne ali uporabne za naložbenike.

2.5 Poglavje V: Nasprotje interesov analitikov

Peto poglavje ima samo en člen, 501 in je namenjeno poslovnim analitikom, ki so del verige računovodskega poročanja.

2.5.1 Člen 501: Varovanje poslovnih analitikov informacij o vrednostnih papirjih

Pravila, ki varujejo analitike informacij o vrednostnih papirjih:

- skušajo doseči objektivnost in neodvisnost analitikov, zato investicijskim bankirjem prepovedujejo, da bi poročilo o raziskavah pred izdajo »prečistili«;
- zagotavljajo, da raziskovalnih analitikov ne nadzoruje oseba, ki je vpletena v aktivnosti investicijskih bank;
- preprečujejo »maščevanje« zaposlenih nad analitiki, ki bi sledilo zaradi pisanja negativnih poročil (mnenj) o njihovem podjetju.

Za borzne posrednike (brokerje²⁶) in borzne trgovce (dealerje²⁷), ki so udeleženi v javni ponudbi vrednostnih papirjev, predvideva 501. člen obdobje, med katerim ne smejo objavljati ali kako drugače prenašati poročil, povezanih z vrednostnimi papirji iz javne ponudbe.

SOX zahteva, da se razkrivajo nasprotja interesov poslovnih analitikov, ki delujejo javno. Razkritja morajo vsebovati:

- ali ima analitik vrednostne papirje v javnem podjetju, ki je predmet analize poročila;
- ali je analitik prejel kakšno plačilo od podjetja, ki je predmet analize;
- ali je bilo javno podjetje v letu dni pred nastankom analize stranka tega analitika, in če je bilo, je treba navesti, kakšne storitve so bile opravljene za to javno podjetje;
- druga razkritja nasprotja interesov, ki so pomembna za naložbenike.

2.6 Poglavje VI: Sredstva in pooblastila SEC-a

Poglavje VI sestavljajo členi od 601 do 604, ki obravnavajo sredstva in pooblastila SEC-a.

2.6.1 Člen 601: Odobritev proračuna

Po tem členu se povečuje višina proračuna za SEC, določena sta njegova rast v naslednjih letih in razdelitev za posamezne naloge SEC-a.

2.6.2 Člen 602: Nastop in praksa pred Komisijo

SEC ima pooblastilo, da kaznuje katero koli osebo, ki jo obravnava in za katero se domneva, da nima potrebnih lastnosti za zastopanje drugih; da ni dobrega značaja ali da nima integritete ali da je bila udeležena pri neetičnem ali neprimernem vodenju podjetja ali opravljanju drugih vodilnih funkcij.

²⁶ Broker – borzni posrednik, ki dela v svojem imenu za tuj račun.

²⁷ Dealer – borzni trgovec, ki dela v svojem imenu za svoj račun.

2.6.3 Člen 603: Pooblastilo zveznega sodišča prepoveduje prodaje delnic po vnaprej določeni ceni, nižji od nominalne vrednosti delnice (»pod pari«²⁸)

Zvezno sodišče lahko vsaki osebi, za katero se sumi, da bo udeležena v prodaji delnic po vnaprej določeni ceni, nižji od nominalne vrednosti delnice (»pod pari«), prepove udeležbo v tej prodaji.

2.7 Poglavje VII: Študije in poročila

Poglavje VII je sestavljeno iz členov od 701 do 706. Členi predvidevajo več študij in poročil, ki jih bodo opravili Splošni finančni nadzornik ZDA²⁹, SEC in GAO³⁰ glede:

- dejavnikov, ki vodijo do konsolidacije javnih podjetij ter njihovega vpliva na obliko kapitala in trge vrednostnih papirjev;
- vloge agencij, ki ocenjujejo ugled na trgih vrednostnih papirjev;
- števila strokovnjakov za vrednostne papirje, ki so delovali pred nastankom Komisije in spregledovali kršitve zakona o vrednostnicah, vendar niso bili kaznovani kot primarni kršilec;
- aktivnosti uveljavljanja, ki jih vodi SEC v zvezi s kršitvami zahtev glede računovodskega poročanja in zagotovitev računovodskih poročil;
- poročila GAO ali so investicijske banke in finančni svetovalci pomagali javnim podjetjem pri prikrojevanju računovodskih podatkov in nejasnosti računovodskega poročanja.

Vse te študije in poročila naj bi pripomogli k boljšemu prilagajanju zakona razmeram na trgu.

2.8 Poglavje VIII: Korporacijska in kriminalna odgovornost za prevare

Osmo poglavje je sestavljajo členi od 801 do 807. Člen 807 določa nove kazni po kazenskem pravu in kazni po civilnem pravu za kršitve zakonov o vrednostnih papirjih. Če SEC preiskuje podjetje, za katere domneva, da je kršilo zakone o vrednostnih papirjih, lahko zvezno sodišče za 45 dni zamrzne vsa nenavadna predplačila poslovodstvu javnega podjetja. SEC ima tudi pooblastilo, da posameznikom prepove vodenje javnega podjetja, če so bili le-ti obsojeni zaradi kršenja protiprevarantskih ukrepov zakonov SEC-a.

V zakonu so poudarjene tri poglavitne civilne odgovornosti:

1. dopolnilo h kodeksu o bankrotu,
2. razširitev predpisov o zastaralnem roku za vložitev tožbe delničarjev,
3. zakonska podlaga proti maščevalni odpustitvi tistih, ki so razkrili prevare (opisano pod točko 3.8.2).

²⁸ Angl. Penny Stock Exchange – prva prodaja delnic ne sme biti pod nominalno vrednostjo posamezne delnice.

²⁹ Angl. The Comptroller General of the United States.

³⁰ GAO – Government accountability office.

Razširitev predpisov o zastaralnem roku za vložitev tožb za naložbenike pomeni, da imajo po novem naložbeniki več časa za vložitev civilne tožbe zaradi goljufije, prevare, manipulacije ali neresničnega prikazovanja računovodskih podatkov, ki so kršitve zahtev zakonov o vrednostnih papirjih (804. člen). Po novih predpisih zastaranja je časovno obdobje za naložbenika, da začne s civilnim postopkom za goljufijo v zvezi z vrednostnimi papirji podaljšano z enega leta na dve po odkritju dejstev in s treh let na pet potem, ko ni več nobenih dejanskih kršitev.

2.8.1 Člen 802: Kazni za spreminjanje dokumentov po kazenskem pravu

Člen 802 predvideva kazensko globo in/ali do 20 let zapor za zavedno spreminjanje, uničevanje, okrnitev, prikrivanje ali ponarejanje dokumentov ali stvarnih predmetov zato, da bi bila zakonska preiskava ustavljena, ovirana ali da vi se lahko nanjo vplivalo. Kazen je predvidena tudi za katerega koli revizorja, ki opravlja revizijo za izdajatelja ter zavedno in prostovoljno krši zahteve o pet letni hrambi vse revizijske dokumentacije, od konca davčnega leta, za katero je bila revizija opravljena. Revizor je lahko kaznovan z globo in/ali zaporom do deset let.

2.8.2 Člen 806: Varstvo izdajateljevih zaposlencev, ki pridobijo dokaz prevare

Širše znan kot ukrep varstva »whistleblowerja«³¹, je zadnja izmed treh civilnih odgovornosti, ki zagotavljajo zakonsko varstvo proti »maščevalni« odpustitvi. Kateri koli uslužbenec, zaposlenec, zastopnik ali pogodbenik, ki zakonito priskrbi informacije o domnevnih kršitvah zakonov o vrednostnih papirjih ali kako drugače pomaga preiskavam, ki jih vodi zvezni organ, agencija, ki vpeljuje zakon, kongresni član komisije ali drug zaposlenec nadzornik, je varovan. Varovani so tudi zaposlenci, zastopniki ali pogodbeniki, ki pričajo, so udeleženi ali vložijo v vrednostne papirje.

»Whistleblower«, katerega pravice so kršene, lahko zahteva odpravo posebnih škod, odvetnikovih stroškov, vračil plačil in vnovično vzpostavitev prejšnjega stanja. Pomoč lahko dobi, če z vloži pritožbo na sekretariat za delo ali na zvezno sodišče.

2.8.3 Člen 807: Kazni po kazenskem pravu za prevaranje izdajateljevih delničarjev

Člen 807 določa nova kazenska dejanja kršitev zakonov o vrednostnih papirjih. Z zaporno kaznijo se kaznuje oseba, ki zavestno načrtuje in izpelje načrt za prevaranje naložbenikov v zvezi z vrednostnimi papirji. Kazen je lahko zaporna (do 25 let) in denarna.

³¹ Whistleblower – je oseba, ki razkrije ljudem na oblasti ali javnosti nepošteno ali nezakonito početje v vladi, podjetništvu ...

2.9 Poglavje IX: Povečanje kazni za kriminal belih ovratnikov

Deveto poglavje – Povečanje kazni za kriminal belih ovratnikov sestavljajo členi od 901 do 906, ki obravnavajo višino kazni po kazenskem pravu za različne kršitve zakonov o vrednostnih papirjih.

Po 902. členu SOX-a velja za vsako osebo, ki skuša storiti prekršek, obravnavan v tem poglavju ali ki pri njem sodeluje, enaka kazen kot je predpisana za poskus zarote. Kazni, določene s tem zakonom so zelo zvišane in naj bi izražale kako huda je kršitev zakona. Z njimi naj bi tako preprečili mogoče goljufije in močno kaznovali storilce tistih prevar, ki se bodo zgodile.

2.9.1 Člen 906: Korporacijska odgovornost za potrditev računovodskega poročila

Člen 906 vpeljuje kazensko odgovornost za poslovodstvo korporacije, če ne potrdi računovodskega poročila. Oseba, ki zavedno potrdi poročilo, ki se ne ujema z vsemi zahtevami SOX-a, je lahko kaznovana z globo do petih milijonov ameriških dolarjev in/ali z najdaljšo dvajset letno zaporno kaznijo.

2.10 Poglavje X: Davek na dobiček korporacij

Deseto poglavje ima samo en člen 1001; v njem SOX predvideva, da CEO podpiše zvezno davčno napoved korporacije.

2.11 Poglavje XI: Odgovornost za korporacijske prevare

Enajsto poglavje sestavlja sedem členov, vsak od teh je opisan že z naslovom. Členi obravnavajo posledice vmešavanja v zapise ali drugačnega ogrožanja uradnega postopka, predpisujejo in kako lahko SEC začasno zamrzne pooblastila poslovodstvu. Pooblašča SEC, da prepove osebam opravljanje dolžnosti direktorja ali drugega zaposlenca, dopolnjuje zvezni zakon o kaznovanju, povečuje kazni iz Zakona o vrednostnicah iz leta 1933 in posledice za tiste, ki se hočejo maščevati poročevalcem.

Poglavje dopolnjuje zvezni zakon o kaznovanju s tem, da predpisuje največjo dvajsetletno zaporno kazen za prekršek ponarejanja listin ali oviranja uradnega postopka.

SOX pooblašča SEC, da izda začasno odločbo za zamrznitev nenavadnih plačil, ki so namenjena določenim osebam ali vodilnemu osebju kot posledica preiskave zaradi morebitne kršitve zveznih zakonov o vrednostnih papirjih.

Kazni za kršitve določil SOX-a so se z 2,5 milijona ameriških dolarjev iz Zakona o menjavi vrednostnih papirjev povečale na 25 milijonov ameriških dolarjev, to je 10-kratno povečanje. Povečala se je tudi zaporna kazen, s pet na dvajset let.

Zadnji, 1107. člen, obravnava maščevanje poročevalcem. Torej, če kdo zavedno, da bi se maščeval, naredi kar koli škodljivega kateri koli osebi tudi z vmešavanjem v zakonito zaposlitev ali preživljanje katere koli osebe, ker je dal uslužbencu za uveljavljanje zakona resnično informacijo v povezavi s prekršitvijo ali mogočo prekršitvijo zveznega zakona, mu grozi globa in/ali zaporna kazen do deset let.

3 POSLEDICE SARBANES-OXLEYJEVEGA ZAKONA

Cilj SOX-a je preprečiti nadaljnje računovodske škandale, povečati odgovornost posloводства in revizorjev. Sliši se zelo lepo in preprosto, vendar je zelo težko uresničljivo. SOX sta napisala pravnik, ki nimata izkušenj. Zakon je bil deležen ostrih kritik, češ da ni dodelan, razumljiv in v nekaterih odstavkih celo dvoumen. Tako imajo revizijske družbe in javna podjetja težave s prilagajanjem zahtevam SOX-a.

V nadaljevanju diplomske naloge bodo predstavljene posledice SOX-a na posameznih področjih.

Posledice zakona lahko razdelimo na:

1. posledice za izdajatelje vrednostnih papirjev ali naročnike revizijskih storitev,
2. posledice za revizijske družbe, poklic revizorja in revizijsko stroko,
3. posledice za naložbenike in druge uporabnike računovodskih poročil,
4. posledice v Evropski uniji.

3.1 Posledice za izdajatelje vrednostnih papirjev ali naročnike revizijskih storitev

Vprašanje je, zakaj želijo podjetja postati javna; to pomeni, da njihovi vrednostni papirji kotirajo na organiziranem trgu vrednostnih papirjev. Že v uvodu smo omenili, da je pglavitni razlog za to zagotovitev dodatnega kapitala podjetju (npr. z novo izdajo delnic), saj tako postanejo delnice likvidnejše in zaradi morebitnih visokih kapitalskih dobičkov privlačna oblika naložbe.

Dodatno vprašanje in hkrati drugi razlog, zakaj naj bo javno podjetje navzoče na toliko borzah po svetu je ta, da nekatera mednarodna podjetja želijo s tem samo predstaviti svojo velikost in ustvariti dobro samopodobo. Veliko ameriških podjetij je tako kotiralo s svojimi vrednostnimi papirji na borzah drugih celin in nasprotno. Ameriški trg vrednostnih papirjev je bil zaradi svoje razvitosti še toliko zanimivejši za tuja in domača podjetja pa tudi stroški poslovanja so bili v ZDA vedno nizki, saj se je poudarjala tržna svoboda.

Poglavitni razlog za konkurenčnost ameriških podjetij je bil prav to, da so bili stroški poslovanja podjetij v ZDA vedno zelo nizki. Uresničevanje SOX-a, predvsem četrtega poglavja o notranjih kontrolah, se izraža v rastočih stroških za ameriška in tuja javna podjetja, ki morajo po SOX-u vzpostaviti učinkovit sistem notranjih kontrol. Podjetje mora poskrbeti za take notranje kontrole in postopke, ki zagotavljajo, da so transakcije primerno odobrene, premoženje zavarovano pred nepooblaščen in nepravilno uporabo ter transakcije primerno zapisane in sporočene (The New Corporate Calculus, 2004).

Največja ameriška podjetja so morala zaradi uresničevanja določb tega člena SOX-a povečati stroške povprečno za tri milijone dolarjev. Večji stroški so posledica povečanih stroškov izobraževanja in svetovanja v podjetju, prenove informacijske tehnologije in večjih provizij revidiranja (povečale so se za 50 odstotkov). Večja podjetja z zapletenim poslovanjem so imela večje stroške tudi zaradi zahtevnejšega vpeljevanja ustroja notranjih kontrol (Keogh, 2004).

Zaradi določb SOX-a bodo nekatera javna podjetja nehala kotirati na ameriških borzah, ne bodo več javna, ali pa bodo kotirala na drugih, neameriških borzah.

Raziskave SEC-a kažejo, da je leta 2002 v primerjavi s prejšnjim letom kar 24 odstotkov več podjetij zapustilo borzo zaradi prevelikih zakonskih zahtev. Eden izmed razlogov je povečan nadzor SEC-a nad javnimi podjetji. Drugi razlog je povečana stopnja tveganja, ki je povezana s tem, da vrednostni papirji kotirajo na borzi, z rastočimi stroški vred povezanimi s kotacijo na borzi. Javna podjetja morajo vedno več denarja porabiti za prenovo korporacijskega upravljanja, revizijski odbor, revizijske storitve in pravne dajatve (Mack, Griffith, 2003).

Nekateri menijo, da so skrbi pretirane. Nekatera podjetja sploh ne bi smela kotirati na borzi. Ko se bo prah polegel, ne bodo več množično zapuščala borzne trge. Tuja podjetja bodo zagotovo znova premislila, koliko je njihova kotacija na ameriških borzah smiselna, saj to lahko pomeni zanje tudi poslovanje z izgubo zaradi velikih dodatnih stroškov prilagajanja zahtevam zakona (Mack, Griffith, 2003).

Zahteve SOX-a vplivajo tudi na »predanost« posloводства posameznemu podjetju, saj 404. člen zahteva poslovodsko ocenitev delovanja notranjih kontrol podjetja. Pokazalo se je, namreč, da člani uprav delniških družb zaradi zaposlenosti ne namenjajo več toliko časa delovanju v toliko nadzornih ali revizijskih odborih kakor prej.

Po mnenju strokovnjakov etično delovanje posloводства še nikoli ni bilo tako pomembno, kot je danes, saj se bo le tako lahko povrnilo zaupanje delničarjev in javnosti (Board of Directors Working Harder Than Ever, 2004).

Poslovodstvo si je pogosto prizadevalo samo za kratkoročne cilje podjetja, ni pa imelo vizij in volje za uresničevanje dolgoročnih ciljev. Posledica tega so bile slabe odločitve, ki pa so

podjetju marsikdaj povzročile dolgoročno škodo. S SOX-om naj bi postalo poslovodstvo znova odgovornejše za svoje odločitve.

Strah poslovodstva podjetja pred tožbami delničarjev za slabe odločitve pa se bo izražal tudi v sprejemanju manj tveganih odločitev in poslov. Kazen za slabe odločitve je zapor do dvajset let, zato bo poslovodstvo zagotovo sprejemalo odločitve za manj tvegane posle, čeprav bo posel še tako donosen in bi lahko pripomogel k precejšnji rasti podjetja (Mack, Griffith, 2003).

Poslovodstvo bo moralo pretehtati kratkoročne in dolgoročne posledice posameznih odločitev za podjetje. Nove notranje kontrole v podjetju naj bi onemogočile nastanek težav, ki bi lahko povzročile računovodske škandale, kakršni so se dogajali v preteklosti.

Podjetja naj bi postavila nov sistem notranjih kontrol in preverila njegovo učinkovitost do začetka novembra 2004. Učinkovitost delovanja notranjih kontrol naj bi presojali zunanji revizorji. Neodvisna ocena zunanjih revizorjev mora biti vpisana v letno poročilo v 75 dneh po preteku poslovnega leta (za leto 2004, pozneje pa v 60 dneh) (SEC Considers Extending 60-day Reporting Rule, 2004).

Za izdajatelje vrednostnih papirjev so najvidnejše finančne posledice SOX-a, ki so povezane s postavitvijo novega sistema notranjih kontrol in revizijsko ocenitvijo le-teh. Omenili smo že, da so uporabniki zakon zelo kritizirali, češ da je nerazumljiv. Posledice nerazumljivosti in izpolnjevanje zakona v praksi pa se kaže v velikih stroških, zlasti revizijskih družb, ki morajo oceniti učinkovitost delovanja notranjih kontrol, in javnih podjetij, ki morajo le-te v podjetju postaviti.

Cene revizijskih storitev so se zelo zvišale in se za velika podjetja celo potrojile, zato je SEC v začetku tega leta prejel glede tega veliko pritožb. Po 404. členu so morala podjetja do konca prvega davčnega leta po novembru 2004 zadostiti vsem zahtevam v zvezi z notranjimi kontrolami in tako so revizorji zdaj prvič morali oceniti delovanje in učinkovitost notranjih kontrol. Poslovodstvo javnih podjetij pa se pritožuje, da revizorji pregledujejo delovanje notranjih kontrol preveč podrobno in zato zaračunavajo zelo visoke zneske. Poznavalci menijo, da se bodo cene sčasoma znižale. Hkrati pa je to tudi cena, ki jo je treba plačati, da se prepreči še kakšen večji računovodski škandal. V praksi se je izkazalo, da so nastala trenja med revizijskimi družbami in njihovimi strankami, to pa se kaže po svoje tudi v večji revizorjevi neodvisnosti, saj revizorji in vodstvo niso več v tako »prijateljskih«
odnosih (Johnson, 2005).

Le z revizorjevo neodvisnostjo je mogoče zagotoviti primarni cilj revidiranja računovodskih izkazov, to je potrditev, da je v njih prikazano finančno stanje podjetja resnično in pošteno.

»Zunanji revizorji naj bi delovali v najširšem družbenem interesu, in ne le v interesu posameznikov; dajejo namreč strokovna in neodvisna mnenja o resničnosti in poštenosti računovodskih izkazov, ki vsebujejo podatke in informacije, na podlagi katerih sprejema vrsta uporabnikov poslovne odločitve, ki bistveno vplivajo na družbene odnose v najširšem pomenu te besede.« (Odar, 2004, str. 165).

Omenili smo že, da morajo biti ocene zunanjih revizorjev upoštevane v letnem poročilu podjetja. Po zakonu morajo javna podjetja, katerih vrednostni papirji kotirajo na ameriških borzah, periodično objavljati revidirana računovodska poročila. Gibanje cene delnice je precej povezano z objavo periodičnih računovodskih poročil, zato so le-ta toliko pomembnejša.

Prvi odziv javnih podjetij na začetek veljave SOX-a leta 2002 je bila objava popravkov javnosti že predstavljenih revidiranih računovodskih poročil. Popravke računovodskih poročil so objavila predvsem javna podjetja, ki jih je revidirala revizijska družba Arthur Andersen. Revidiranje istih računovodskih izkazov so v »prelomnem« letu zaupali še drugi revizijski družbi.

Revizijskemu odboru je naložena izbira revizijske družbe, odobritev opravljanja njenih storitev, nadzor nad njenim delom ter komunikacija z njimi. Z 202. členom so postali pomembnejši revizijski odbori podjetja, povečala se je tudi vloga notranjih revizorjev, saj so ti največja podpora revizijskemu odboru.

Revizijski odbor nadzira integriteto in kakovost računovodskega poročanja, učinkovitost notranjih kontrol, ocenjuje in uravnava tveganje povezano z računovodskimi izkazi, nadzira podjetje, da navede v računovodskih izkazih vse pravne spremembe ter nadzira delo in neodvisnost revizorjev. Revizijski odbor mora tako pozorno in natančno pregledati vsebino računovodskih izkazov javnih podjetij, še preden jih poslovodstvo umesti v letno poročilo.

Omenili smo že, da so tudi notranji revizorji postali v podjetju pomembnejši in odgovornejši. Podjetja so še pred začetkom veljave 404. člena začela raziskovati notranje kontrole, v raziskavi, ki jo je pripravilo podjetje Jefferson Wella International, je kar 92 odstotkov notranjih revizorjev ugotovilo pomanjkljivosti v notranjih kontrolah podjetij, v katerih so zaposleni. Pomanjkljivosti se nanašajo predvsem na pomanjkljive kontrole dokumentacije (34 odstotkov primerov), pomanjkljive preglede in presojo tveganj (23 odstotkov primerov) ter neurejeno razmejitev del in nalog (19 odstotkov). Notranji revizorji se morajo spopadati po SOX-u (Majority of Internal Auditors Identified Gaps in Internal Controls, 2004):

- s pomanjkljivim poznavanjem notranjega revidiranja zaposlenih,
- s problematiko v zvezi z dokumentacijo,
- s problematiko komuniciranja v podjetju,
- s pomanjkljivimi standardi notranjega revidiranja,
- z velikostjo podjetja in geografsko razpršenostjo enot,
- s pomanjkljivim sodelovanjem z zunanjimi revizorji,

– s stroški izboljšav notranjih kontrol.

Vplivi SOX-a se kažejo tudi pri drugih podjetjih v računovodski in revizijski stroki. Spremembe so spodbudile podjetja, katerih vrednostni papirji niso uvrščeni na borzo vrednostnih papirjev, da začnejo prostovoljno slediti spremembam v računovodski in revizijski stroki.

Izsledki raziskave podjetja Robert Half Management Resources kažejo, da je kar 48 odstotkov finančnih direktorjev v podjetjih z najmanj 20 zaposlenimi izjavilo, da bodo prilagodili sistem računovodenja novim pravilom SOX-a, predvsem kar zadeva plače, nagrade in bonitete zaposlencev ter delniške opcije (More Private Companies Addressing Accounting Practices, 2004).

SOX ima velik neposreden vpliv tudi na podjetja, ki ne sodijo neposredno v računovodsko-revizijsko stroke. Tako morajo na primer javna in zasebna podjetja upoštevati »whistleblower« ukrep zakona, pod katerim je zaposlencem dovoljeno, da anonimno obvestijo pristojne organe o vseh mogočih kršitvah v podjetju. Prav tako bi morala podjetja, če bi hotela kotirati na borzi, ali se združiti s podjetjem, ki kotira na borzi, sprejeti vse ukrepe, da bi bila v skladu z zahtevami SOX-a.

V raziskavo je bilo zajetih 1400 vodilnih zaposlencev v zasebnih podjetjih in kar 44 odstotkov jih je izjavilo, da zaradi SOX-a pregledujejo ali spreminjajo računovodske postopke v podjetju. Tudi javna naročila in pogodbe z vlado zahtevajo, da se zasebna podjetja pri tem ravna po zakonu (Hoffman, 2003).

3.2 Posledice za revizijske družbe, poklic revizorja in revizijsko stroko

Posledice za revizijske družbe, poklic revizorja in revizijsko stroko so tesno povezane, saj imajo po SOX-u nadzorni organ PCAOB.

3.2.1 Posledice za revizijske družbe

Posledice za revizijske družbe izhajajo predvsem iz določb o neodvisnosti revizorja ter nadzora revizijskih družb in revizorjev.

Revizijska družba je po SOX-u neodvisna le, če opravlja samo revizijske storitve samo določenemu naročniku, menjava revizijske partnerje in zagotavlja, da ne nastane nasprotje interesov.

Kako resno je vprašanje neodvisnosti, kaže tale primer: podjetje Andersen je leta 2000 prejelo od Enrona za svoje storitve kar 52 milijonov ameriških dolarjev, od tega za revizijske 25

milijonov in za nerevizijske 27 milijonov. Poleg tega sta bila revizor in izdajatelj še osebno povezana, saj je Andersen imel pri Enronu stalne pisarne (Jagrič, 2004, str. 152).

Nekatere revizijske družbe so se odzvale na propad Enrona že pred sprejetjem SOX-a in ločile revizijske storitve od nerevizijskih. Nekateri so storili to v podjetju, drugi pa so storitve prodali drugim podjetjem.

Zaradi odcepitve dela nerevizijskih storitev so po nekaterih ocenah, »Big Four«³² revizijske družbe izgubile tudi do 700 milijonov ameriških dolarjev prihodkov na leto. Raziskava, ki jo je opravil BDO Stoy Hayward, je pokazala, da so bili »Big Four« prisiljeni prepustiti nerevizijske storitve svojim tekmecem zaradi nasprotja interesov. Glede na raziskavo je imel PWC pred veljavo SOX-a na ta račun 370 milijonov ameriških dolarjev prihodkov, KPMG in Deloitte & Touche pa imata vsak po 120 milijonov ameriških dolarjev prihodkov iz tega naslova. Ernst & Young je že pred SOX-om odcepil nerevizijske storitve od revizije. Tekmeci so prevzeli veliko tega posla, nekaj storitev pa so si javna podjetja zagotovila kar sama v podjetju (Grant, 2003).

Računovodski škandali, nezaupanje revizorjem in tudi priporočila o menjavi revizijskega partnerja so pripeljala do tega, da je s sprejemom SOX-a veliko javnih podjetij zamenjalo svojo revizijsko družbo hitreje, kot bi jo sicer.

Ugotovitve raziskave podjetja Glass Lewis & Co iz San Francisca kažejo, da je v prvem polletju leta 2004 kar 900 javnih podjetij v ZDA zamenjalo svojo revizijsko družbo. Lani je v vsem letu zamenjalo svoje revizijsko podjetje 900 javnih podjetij, to pa pomeni, da število zamenjav narašča. Kar 75 odstotkov teh podjetij ne navaja nobenih razlogov za prenehanje sodelovanja z dozdajšnjimi revizorji, to pa lahko samo povečuje nezaupanje delničarjev do informacij o poslovanju podjetja. Po mnenju strokovne javnosti in SEC-a bi morala podjetja razkriti razloge za zamenjavo revizijskega podjetja (Glass Lewis & Co, 2004).

Po SOX-u mora revizijska družba poročati, kolikšen del nerevizijskih storitev je opravila za posameznega naročnika in katere. S prepovedjo opravljanja nekaterih nerevizijskih storitev so se prihodki družb iz tega naslova močno zmanjšali.

Raziskovalni center za odgovornost naložbenikov (The Investor Responsibility Research Center – v nadaljevanju IRRRC) je opravil raziskavo o opravljenih revizijskih in nerevizijskih storitvah. Po podatkih iz raziskave se le 42 odstotkov provizij revizijskih podjetij v poslovnem letu 2003 nanaša na nerevizijske storitve (leta 2002 55 odstotkov, leta 2001 pa 75 odstotkov). Poglavitni razlog za razkritje podatkov o provizijah za revizijske storitve je prav SOX. Med nerevizijskimi storitvami ima največji delež davčno svetovanje (Study Shows Non-audit Fees Drop Below Half of Auditors Payments, 2004).

³² »Big Four« sestavljajo: Ernst & Young, Deloitte & Touche, PriceWaterhouse & Coopers (v nadaljevanju PWC, KPMG. Nekateri jih imenujejo tudi »Final four«.

3.2.2 Vpliv na poklica revizor in računovodja

SOX ima zelo velike posledice tudi za poklica računovodja in revizor ter druge s tema povezane poklice. V ZDA nadzira revizorje zdaj PCAOB. Njegove naloge so: nadzor in preiskava revizij ter revizorjev revizijskih družb, sankcije revizorjev in revizijskih družb za kršitve zakona, standardov in pravil.

Revizorjeva neodvisnost je bistvena za računovodsko poročanje, vendar je nenehno ogrožena pa tudi težko jo je nadzirati. Mogoče je zagotoviti, da revizor nima naložb v revidiranem javnem podjetju in da ni povezan z vodilnimi osebami v njem. Ne moremo pa mimo tega, da revizorja plačuje javno podjetje, ki ga revizor revidira. Če dodamo, da je javno podjetje pomembna stranka revizijske družbe, je revizorjeva neodvisnost dvomljiva. Tudi pritisk javnih podjetij na revizorja je zelo velik; ker plačujejo revizorjeve storitve sama, menijo, da bi lahko upošteval njihove zahteve in potrebe.

Strokovnjaki so zadovoljni s spremembami zakonodaje in razvojem gospodarstva v ZDA, predvsem zato, ker revizorji niso več toliko pod vplivom podjetij, ki so marsikdaj kar zahtevala, da bi prikazali čim lepšo sliko njihovega finančnega stanja (The Future of the Accounting Profession, 2004).

Že v prejšnjem poglavju smo omenili, da so se »prijateljski« odnosi med revizijskimi družbami in javnimi podjetji zaostri predvsem zaradi povečanih cen storitev, zelo podrobnih preskusov in ocenjevanja notranjih kontrol pomembnih procesov podjetja.

Učinki delovanja zakona se kažejo tudi v povečanem številu študentov računovodstva in revizije. Zelo verjeten vzrok tega so številni računovodski škandali. Poklica revizor in računovodja nista več označena kot dolgočasna, temveč sta postala zelo zanimiva in sodita med najprivlačnejše poklice. Po drugi strani pa so s SOX-om nastala nova delovna mesta, predvsem v notranjih kontrolah in na drugih področjih.

Leta 2004 se je v primerjavi z letom 2003 število študentov močno povečalo – tako je pokazala raziskava, ki jo je opravil AICPA³³. Po mnenju strokovnjakov postaja poklic računovodja zelo ugleden strokoven ter gospodarsko pomemben (Corporate Scandals Attract Students to Accounting, 2004).

3.2.3 Zagotovitev neodvisnosti revizijske stroke

Da bo revizijska stroka delovala v javnem interesu, je treba zagotoviti njeno neodvisnost. Strokovna neodvisnost pa je tesno povezana s finančno neodvisnostjo (lastni in neodvisni finančni viri), strokovno neodvisnostjo mišljenja, razumevanjem stroke, razumevanjem

³³ AICPA – American Institute of Certified Public Accountants – Ameriški inštitut pooblaščenih revizorjev.

bistva, smisla in usmerjenosti bivanja človeka ter njegovo nazorsko opredelitvijo do novih spoznanj ter še neodkritega in neznanega. Država se mora ločiti od vseh dejavnikov stroke ter podeliti stroki javna pooblastila in nadzor nad izvajanjem teh pooblastil; tako je stroka sama je odgovorna za lasten razvoj (Odar, 2004, str. 167).

Tako je bilo po SOX-u ustanovljen PCAOB, ki je organ nadziranja revizijskih družb in skrbi za razvoj revizijskih standardov.

3.3 Posledice za naložbenike in druge uporabnike računovodskih poročil

V preteklosti so se poslovni analitiki in tudi nadzorniki opirali samo na računovodske izkaze podjetja in »spregledali« druga znamenja slabega finančnega stanja podjetja, ki so ga analizirali.

»Analiza poslovanja pa ne sme temeljiti zgolj na računovodskih podatkih podjetja. Pomembne so na primer presoje kakovosti vodilne ekipe, delovne klime in organizacijske globine.« (Jagrič, 2004, str. 154)

Vpliv zakona čutijo tudi poslovni analitiki, saj morajo razkriti, da so njihove analize »neodvisne«; to pomeni, da niso narejene po naročilu podjetja, ki ga analizirajo, da v tem podjetju nimajo finančnega interesa, itn. Vse to je v preteklosti povzročilo, da je bilo marsikatero podjetje prikazano javnosti v najlepši luči, namesto da bi bilo njegovo finančno stanje nepristransko razčlenjeno.

Namen zakona je bil torej izboljšati zanesljivost korporacijskih razkritij. Mnogi kritiki pa menijo, da bodo podjetja zaradi tega razkrivala le osnovne informacije in podatke, to pa pomeni, da bodo objavljala manj podatkov kot zdaj. Objavila bodo le tiste podatke, za katere so prepričana, da so popolni in pravilni (Mack, Griffith, 2003).

3.4 Posledice v Evropski uniji

Nepričakovan propad pomembnih podjetji, ki kotirajo na borzi, je omajal kredibilnost informacij, razkritih in navedenih v letnem poročilu podjetja, in zakonodajne ureditve, ki naj bi, varovala naložbenike. Za poklic revizorja je najpomembnejše javno zaupanje in to je treba ohranjati. Veliko računovodskih škandalov se je zgodilo v ZDA (Enron, WorldCom ...) in tudi v Evropi (Parmalat). SOX je obsežen zakon, njegov vpliv seže tudi izven ZDA. Kot že večkrat v preteklosti skušajo ZDA po podjetjih, njihovih podružnicah, predstavništvih nadzirati druge dele sveta, vendar SOX-a ne moremo kar prenesti v Evropo.

Upoštevati je treba več vidikov in dejavnikov, ki se v Evropi razlikujejo od ZDA:

- stanje kooperacijskega upravljanja,
- računovodsko poročanje v Evropski uniji,

– pravni sistem.

Preden lahko predstavim posledice SOX-a v Evropski uniji, je treba predstaviti stanje v Evropski uniji pred sprejetjem SOX-a in pred računovodskimi škandali.

3.4.1 Stanje pred sprejetjem SOX-a

Težave zakonskega revidiranja so se v ZDA, Evropi in drugje začele kazati že pred računovodskimi škandali. Evropa je zato že pred SOX-om in računovodskimi škandali začela ukrepati na tem področju. Za evropski prostor je značilno, da si prizadeva predvsem poenotiti računovodsko poročanje.

»Komisija Evropske unije je problemu zakonskega revidiranja³⁴ začela namenjati pozornost že pred izbruhom afere Enron in pred propadom revizijske družbe Arthur Andersen. Že leta 1996 je bil namreč sprejet Zeleni dokument o vlogi, položaju in obveznosti zakonskega revizorja v Evropski uniji³⁵ iz katerega je izšla ugotovitev, da je treba spremeniti 8. smernico zakonodaje o gospodarskih družbah Evropske unije. Na tej podlagi je bila sprejeta politična usmeritev, ki jo je Komisija Evropske unije predstavila v svojem sporočilu Zakonsko revidiranje v Evropski uniji – pot naprej³⁶.« (Odar, 2004, str. 168).

Leta 1998 je bil tako ustanovljen Odbor Evropske unije za revidiranje, da bi razvijal revidiranje ter predvsem izboljšal kakovost zakonskega revidiranja in tesnejšega povezovanja med revizijsko stroko in oblastmi držav članic Evropske unije. Komisija Evropske unije je v sodelovanju z Odborom Evropske unije izdala dve priporočili:

- Priporočilo o zagotavljanju kakovosti za zakonskega revizorja v Evropski uniji³⁷,
- Priporočilo o neodvisnosti zakonskega revizorja v Evropski uniji³⁸.

Članice so sprejele obe priporočili (Odar, 2004, str. 169).

Po omenjenih škandalih v ZDA pa je Komisija sklenila, da je treba postopke ureditve zakonskega revidiranja pospešiti in sprejeti ukrepe tudi na širšem področju ter zato področje zakonskega revidiranja uvrstila v Načrt aktivnosti finančnih storitev³⁹. V njem je opredeljeno, da je revidiranje zelo pomemben del upravljanja družb; tako je načrt postal podlaga za sporočilo Komisije Evropske unije Svetu in Evropskemu parlamentu o krepitvi zakonskega revidiranja v Evropski uniji⁴⁰. V sporočilu je predstavljenih deset prednostnih nalog s področja revidiranja z namenom, da se izboljša kakovost revidiranja, varstvo naložbenikov in znova pridobi zaupanje javnosti v revizijsko stroko (Odar, 2004, str. 169).

³⁴ Angl. Statutory Audit – revidiranje računovodskih izkazov, ki je obvezno in zakonsko predpisano.

³⁵ Angl. Green Paper on the Role, Position and liability of the Statutory Auditor in the EU.

³⁶ Angl. Commission's Communication »The Statutory Audit in the European Union, the way forward«.

³⁷ Angl. Recommendation on Quality Assurance for the Statutory Audit in the EU.

³⁸ Angl. Recommendation on Statutory Auditors Independence in the EU.

³⁹ Angl. Commission's Financial Services Action Plan.

V Evropski uniji in v svetu je cilj uskladiti ali standardizirati poročanje javnih podjetij ter doseči tolikšno skladnost med mednarodnimi (v nadaljevanju MSRP) in ameriškimi računovodskimi standardi (US GAAP), da evropskim korporacijam, ki kotirajo tudi na ameriških trgih, ne bo treba pripravljati dvojnih izkazov (Slapničar, 2004, str. 72).

V svetu si prizadevajo za toliko poenoteno računovodsko poročanje, da bi postala računovodska poročila uporabnikom prijaznejša ter bi se zagotovilo poročanje enakih računovodskih informacij, olajšala analiza le-teh in bi revidirana podjetja imela manj stroškov s pripravljanjem računovodskih poročil.

Po izbruhu Enrona v ZDA je nekaj časa še prevladovalo mnenje, da se kaj takega v Evropi ne more zgoditi; po propadu podjetja Parmalat pa se je izkazalo nasprotno. Nekateri ukrepi na posameznih področjih so bili že načrtovani, v postopku sprejemanja ali pa sprejeti še veliko prej, preden so bili znani računovodski škandali in je bil sprejet SOX, a so ti postopke vendarle pospešili.

3.4.2 Dogajanje po sprejetju SOX-a

Ameriški senator Sarbanes in kongresnik Oxley sta napisala zakon, ki vpliva na ves svet. Preden je bil zakon podpisan, 30. julija 2002, je bil komaj mesec časa za komentarje. Zakon je bil torej zelo hitro sprejet, ne da bi bili upoštevani evropski komentarji.

Takoj po sprejetju so se začela pogajanja med Komisijo Evropske unije in SEC-om glede pristojnosti in nadzora nad tujimi javnimi podjetji, tujimi revizijskimi družbami in tujimi revizorji.⁴¹

»Najpomembnejši namen vseh aktivnosti Evropske unije na področju revidiranja je, da se povrne zaupanje investitorjev v trge vrednostnih papirjev, pa tudi v revizijsko stroko. Seveda gre v tem primeru tudi za neke vrste odgovor ZDA na sprejetje SOX-a.« (Odar, 2003, str. 13).

Upoštevati je potrebno, da je v Evropi razvit sistem nadziranja revizijskih družb na ravni posamezne države in da ima Evropa dobro razvito revizijsko stroko in tudi neodvisne organizacije, ki skrbijo zanjo. Najpomembnejša organizacija na področju revizijske stroke je Zveza evropskih računovodskih strokovnjakov in revizorjev⁴² (v nadaljevanju FEE), ki sodeluje z Evropsko komisijo pri zakonskem revidiranju, sodeluje pa tudi z drugimi mednarodnimi organizacijami iz revizijske stroke.

⁴⁰ Angl. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Reinforcing the statutory audit in the EU.

⁴¹ Do sredine leta 2004 ni bilo nobenih uspešnih pogovorov, nobenih sprememb glede tujih družb. Prva sprememba je odlog, da evropska javna podjetja, ki kotirajo na ameriških borzah, zadostijo zahtevam SOX-a v zvezi z notranjimi kontrolami.

⁴² Orig. Fédération des Experts Comptables Européés.

Po mnenju FEE je treba zaostriti kooperacijsko upravljanje po posameznih državah članicah Evropske unije tako, da bodo povsod v njej enako učinkoviti pri zagotavljanju najbolj kakovostnih računovodskih informacij na kapitalskih trgih. Poglavitne sestavine take ureditve so:

- priprava resničnih in poštenih računovodskih informacij s pomočjo učinkovite in strokovne revizijske družbe;
- razvoj notranje revizije;
- informativni pregled, ki ga opravijo poslovodstvo, revizijski ali nadzorni odbor;
- primerna odobritev postopkov za računovodske informacije – opravi jo odgovorni organ v podjetju;
- zunanja revizija in zunanji pregled, ki sta predmet sistema za zagotavljanje kakovosti in javnega zaupanja;
- učinkoviti urejevalni organi borze s pravili kotiranja na borzi;
- analitiki, svetovalci in investicijski bankirji, zavzeti za zelo kakovostno računovodsko poročanje;
- investitorji, analitiki, ocenjevalne agencije in finančni tisk, vsi ti bi morali imeti jasne etične obveznosti glede pisanja o dvomljivem računovodskem poročanju.

V Evropi je revizijska stroka dobro razvita. Po osmi smernici Evropske unije morajo vsa javna podjetja, katerih delnice kotirajo na evropskih borzah od 1. januarja 2005, pripravljati računovodska poročila po MSRP.

Razvitost evropske revizijske stroke ni prepričala Amerike, da bi zaupala nadzor nad revizijskimi družbami nadzornim organom posameznih evropskih držav, ali še več, da jim ne bi bilo treba pripravljati dvojnih računovodskih izkazov, po MSRP-ju in po GAAP-u.

Tako SOX vpliva na javna podjetja v Evropski uniji predvsem z naslednjimi členi in poglavji:

- Poglavje I – PCAOB; 106. člen: Registracija pri PCAOB-ju za tuje revizijske družbe,
- Poglavje II – Revizorjeva neodvisnost; 203. člen: Obvezna menjava revizijskih partnerjev,
- Poglavje IV – Poudarjeno računovodsko poročanje.

V nadaljevanju bodo prikazane nekatere težave v Evropski uniji, ki so nastale zaradi določil SOX-a za tuje revizijske družbe in javna podjetja, ki kotirajo na ameriških borzah.

3.4.3 Vprašanje dvojnega nadzorstva

Tuje revizijske družbe se morajo po SOX-u registrirati pri PCAOB-ju, če želijo pripravljati in izdati revizijsko poročilo za javno podjetje, ki kotira na ameriških borzah.

Vse evropske revizijske družbe, ki revidirajo podjetja, katerih delnice kotirajo na ameriški borzi, so tako zavezane dvojnemu nadzorstvu, to je v Evropski uniji in v ZDA (PCAOB). To

povzroča nasprotje interesov med organi nadzorstva in pomeni dodatna administrativna in finančna bremena za evropske revizijske družbe (Engelen, 2004, str. 43).

Drugo težavo povzroča zahteva, da morajo tudi evropske revizijske družbe podpisati, da bodo dale na voljo vso revizijsko dokumentacijo, ki jo imajo v zvezi s posamezno revizijsko stranko. To pa je v nasprotju z zakonodajo in strokovnimi standardi članic Evropske unije, ki zahtevajo zaupnost podatkov (Engelen, 2004, str. 42).

In vendar so tudi evropske revizijske družbe podpisale to zahtevo, ki je pogoj za registracijo pri PCAOB-ju, kajti 19. julija 2004 je potekel rok za registracijo neameriških revizijskih družb pri PCAOB-ju. Po podatkih PCAOB-ja (Engelen, 2004, str. 47) naj bi revidiralo ameriška podjetja več kot 400 tujih revizijskih podjetij.

PCAOB je razvil sistem pravil registracije, nadzora, pregleda in pravnih posledic iz SOX-a za neameriška podjetja; ta nekoliko dopušča uporabo sistema nadzora nad računovodskimi in revizijskimi podjetji, ki velja v državi, kjer ima to podjetje sedež. To pomeni, da bo PCAOB pregledal sisteme javnega nadzorstva nad revizijskimi podjetji iz drugih držav in bolj ko bo sistem neodvisen, bolj ga bo upošteval. PCAOB bo upošteval primernost in neodvisnost sistema od revizijske stroke, način financiranja sistema, preglednost sistema in njegovo preteklost (Board Adopts Rules for Non-U.S. Firms, 2003).

Evropski ministri so nagovarjali SEC in PCAOB, naj celostno premislijo osnutek zakona in sprejmejo moratorij, da bi se pogajali z Evropsko unijo. Dogovor želijo utemeljiti s tem, da vsaka država nadzira svoja podjetja – načelo nadzor domače države, ki bi dovoljevalo, da je SOX vpeljan skozi obstoječe državne sisteme – in za katerega menijo, da je edini način za doseg učinkovitega sistema javnega nadzora za varstvo naložbenikov.

Čeprav je bilo po nastajanju zakonodaje le malo popuščanj (v SOX-u glede evropskih družb), je neka raziskava pokazala, da je kar 61 odstotkov vodij evropskih podjetij izjavilo, da je zdaj njihov vstop na ameriški trg manj verjeten (kot pred sprejetjem zakona). V šesti raziskavi PWC-ja, vanjo je zajel evropska podjetja, je bilo vprašanih skoraj 100 CEO-jev. Vprašani vidijo rast podjetij predvsem na že obstoječih trgih tako, da bi izrabili svoje prednosti (Schlesinger, 2003).

Mednarodna podjetja so včasih dala svoje delnice na ameriške borze zato, da so pokazala, kako močna so v mednarodni igri ali da so pridobila širši kroga naložbenikov. Evropska in druga neameriška podjetja ugotavljajo, da so stroški previsoki glede na koristi, ki jih imajo od tega; cenejše je zapustiti borzo vrednostnih papirjev v ZDA, saj se tako izogne stroškom prilagajanja podjetja zahtevam SOX-a (London, 2004).

Evropska komisija je predstavila predloge za poostreitev pravil za nadzor nad revizorji. Nova pravila naj bi vse revizorje zavezovala k opravljanju storitev po mednarodnih standardih

revidiranja, na novo naj bi uredila tudi provizije, s katerimi želi Evropska komisija preprečiti, da bi revizorji opravljali svoje storitve po prenizki ceni. Urejevalna telesa za nadzor nad revizorji naj bi ustanovili v vsaki državi članici Evropske unije, postavljen naj bi bil tudi poseben nadzorni odbor na ravni Evropske unije, ki bo v boju proti mednarodnim prevaram sodeloval tudi z neevropskimi nadzornimi institucijami. Predlagano je tudi, da naj bi članice vpeljale nekakšno menjavo oseb, ki bi nadzirale revizorje, saj bi to zmanjšalo možnost zlorab (FEE, 2004, str. 5).

Evropske revizijske družbe so nadzirane na državni ravni, vendar so med državami velike razlike v kakovosti tega nadzora, zato si v Evropi prizadevajo ustanoviti institucijo za nadziranje na evropski ravni; tako bi mogoče dosegli popolno opustitev nadziranja PCAOB-ja.

»Komisija Evropske unije bo skupaj s Svetovalnim revizijskim odborom proučila obstoječo ureditev javnega nadzorstva in razvila temeljne zahteve za javno nadzorstvo. Javno nadzorstvo se bo izvajalo v državah članicah, Komisija pa bo določila uskladiveni mehanizem na evropski ravni, tako da bo zagotovljena učinkovita povezava javnega nadzorstva v Evropski uniji.« (Odar, 2003, str. 15).

Tudi po mnenju FEE kredibilnosti revidiranja v Evropski uniji ni mogoče doseči neposredno z državnimi mehanizmi. Vzpostavitev skupnega notranjega trga zahteva sistem javnega nadzorstva na ravni Evrope, ki bo zagotovil enako kakovost revidiranja v vseh državah (FEE, 2003b, str. 18).

Doslej ZDA in Evropska unija nista sklenili še nobenega sporazuma glede SOX-a. SEC je sprva podal izjavo o preverjanju učinkovitosti nadzorstva v drugih državah sveta; mogoče je, da bodo vsaj delno upoštevali lokalno pristojne organe javnega nadzorstva in njihov nadzor nad revizijskimi družbami in revizorji (FEE, 2004, str. 5).

Evropska unija se lahko odzove na nepopustljivost ZDA z vpeljavo enakih ukrepov in zahtev za ameriška podjetja, ki kotirajo na evropskih borzah.

3.4.4 Vprašanje revizorjeve neodvisnosti

Poglavitna razlika med revizorjevo neodvisnostjo v ZDA in Evropi je obvezna menjava revizijskih partnerjev. V ZDA je s SOX-om obvezno menjavati glavne revizijske partnerje vsaj na pet let in druge člane revizijske skupine vsaj na sedem let.

V Evropski uniji je Italija edina država, ki ima po zakonu vpeljana obvezno menjava revizijskih partnerjev. Tudi Evropska unija je z osmo smernico vpeljala obvezno menjava revizijskih partnerjev (vsakih sedem let).

FEE je že 17. novembra 2004 izdala Poročilo o stališču FEE glede predlaganih smernic⁴³. Meni, da menjava revizijskih partnerjev ne pripomore k večji revizorjevi neodvisnosti, temveč povzroči le zvišanje stroškov revizije in poslabša njeno kakovost. Poglavitni razlogi so, da se z menjavo revizijskih družb ali revizijskega partnerja zamenja tudi znanje, pridobljeno z večletno revizijsko prakso in je prvo leto, ko opravi revizijo nova družba, ta revizija zagotovo slabša, saj revizor podjetje šele spoznava (FEE, 2004).

3.4.5 Problem prilagajanja 404. členu – notranje kontrole

Tako kot ameriška javna podjetja naj bi tudi evropska, ki kotirajo na ameriških borzah, izpolnila zahteve 404. člena SOX-a, po katerem je treba postaviti učinkovite notranje kontrole in jih oceniti.

Leto 2005 pa je za evropska javna podjetja prelomno tudi z drugega zornega kota. S 1. januarjem 2005 morajo začeti pripravljati računovodske izkaze po MSRP. Že to je za večino evropskih javnih podjetij zelo zahteven projekt, zato so naprosile SEC, da podaljša rok evropskim podjetjem, ki kotirajo na ameriških borzah, da izpolnijo zahteve četrtega poglavja SOX-a.

Marca 2005 je tako SEC uslišal evropska podjetja, ki kotirajo na ameriških borzah in jim za leto dni odobril odložitev roka za izpolnitev 404. člena, po katerem morajo zadostiti težkim zahtevam SOX-a glede notranjih kontrol. Torej imajo po novem rok za izpolnitev teh zahtev do konca prvega davčnega leta, ki se konča po 15. juliju 2006. To je za evropska podjetja prednost, saj lahko na podlagi napak ameriških podjetij razvijejo cenejše načine vpeljave učinkovitih notranjih kontrol (Keogh, 2005).

4 VPLIV NA SLOVENIJO

Družbena in pravna ureditev v ZDA se razlikujeta od tovrstnih ureditev v Evropi, zato ameriških modelov in predpisov ne moremo preprosto prenašati v naše družbeno in pravno okolje. In drugo: tudi države članice Evropske unije se zelo razlikujejo v stopnji gospodarskega razvoja, družbeni ureditvi, zgodovinskem razvoju in vrednostnem okolju, pa tudi položaju in razvoju revizijske stroke. Pri ureditvi javnega nadzorstva v Sloveniji (Odar, 2004, str. 173) se bosta tako upoštevala domače družbeno okolje in položaj revizijske stroke v družbi.

Temelj za spremembo zakonodaje v Sloveniji ni SOX, temveč osma smernica Evropske unije. S sprejetjem osme smernice bo morala tudi Slovenija posodobiti Zakon o revidiranju (ZRev-1) iz leta 2001 in Slovenske računovodske standarde. Pri prenovi Zakona o revidiranju bo

⁴³ Angl. FEE Position on the Proposed Audit Directive.

treba nameniti veliko pozornost ureditvi javnega nadzorstva revidiranja v Sloveniji (Odar, 2004, str. 171).

»Člani organov javnega nadzorstva morajo biti strokovno razgledani, imeti morajo najmanj osnovno revizijsko znanje ter izdelan odnos do razvoja revizijske stroke, vloge in položaja revizijske stroke v družbi ter zahtev družbe do revizijske stroke.« (Odar, 2004, str. 173).

»Funkcija javnega nadzorstva je zaradi zagotavljanja javnega interesa najvišja oblika nadzora dela revizorjev in revizijskih družb. Posredna oblika nadzora (nadziranje delovanja revizorjev, revizijskih družb in njihovih združenj) je zagotovljena z osmo smernico, neposredno obliko nadzora nad delom revizorjev, revizijskih družb in njihovih združenj pa zagotavlja Inštitut za revizijo oziroma dosednji organi nadzora (Odar, 2004, str. 174).

Definirati bo treba tudi revizijske in nerevizijske storitve. 29. člen Zakona o revidiranju (ZRev-1) opredeljuje dejavnost revizijske družbe takole:

»(1) Revizijska družba lahko opravlja samo storitev revidiranja.

(2) Ne glede na določbe prvega odstavka tega člena lahko revizijska družba opravlja tudi storitve na strokovnih področjih, povezanih z revidiranjem.« (ZRev-1, 2001)

Čeprav v tem zakonu niso navedene nerevizijske storitve, ki jih revizijske družbe ne smejo opravljati, tako kot v SOX-u, so, kot je videti, nekatere revizijske družbe v Sloveniji vseeno upoštevale določbe SOX-a. Na primer Big Four, je moral zaradi obveznosti po SOX-u ločiti nudenje revizijskih in nerevizijskih storitev istim strankam. Družbe so ločile revizijske storitve od nerevizijskih različno:

- z organizacijsko strukturo v podjetju;
- z odprodajo nerevizijskih storitev – kot dela podjetja drugim družbam ali z oblikovanjem novega podjetja, ki ponuja samo nerevizijske storitve;
- z vodenjem stroge evidence, da istemu podjetju ne ponudijo revizijskih in nerevizijskih storitev kjer koli na svetu – problem Big Four⁴⁴.

Izkazalo se je, da lahko tako domača podjetja pridobijo več dela, saj je doslej marsikatero delo prevzela katera izmed revizijskih družb Big Four že zaradi svojega imena.

Pomemben dejavnik pri opravljanju storitev v Sloveniji je tudi cena. Strokovnjaki menijo, da so cene revizijskih storitev v Sloveniji prenizke. Čeprav je že zdaj v 12. členu ZRev-1 določeno, da Inštitut »določa smernice za oblikovanje cen revizijskih storitev«, gibanje cen revizijskih storitev v Sloveniji ni povezano s temi smernicami. Menim, da si revizijske družbe v Sloveniji konkurirajo s ceno, in ne s kakovostjo storitev. Torej sta najpogostejša razloga za

⁴⁴ Po SOX-u Big Four ne smejo ponujati revizijskih in nerevizijskih storitev isti stranki. Ker pa vse štiri (in mnoge druge) revizijske družbe delujejo po vsem svetu in imajo tudi stranke podružnice, predstavništva in povezana podjetja, morajo revizijske družbe voditi natančno evidenco o tem, s katerim podjetjem sodelujejo, saj se lahko krši zakon. V praksi to pomeni, da na primer Ernst & Young Slovenija revidira podjetje XY, to pomeni, da Ernst & Young New York ne sme ponuditi podružnici podjetja XY nobenih drugih storitev, razen revizijskih.

menjavo revizijske družbe cena ali izredno nezadovoljstvo javnega podjetja s storitvami svoje revizijske družbe.

Po SOX-u morajo revizijske družbe poročati o doseženi ceni revizijskih in nerevizijskih storitev pri posamezni stranki. Razkriti je treba tudi, katere vrste nerevizijskih storitev so bile opravljene. Osmo smernica določa, da morajo revizijske družbe razkriti podatke o prihodkih iz nerevizijskih storitev. Tudi to bo v Sloveniji kmalu potrebno.

SKLEP

V ZDA so se na računovodske škandale odzvali s sprejetjem zakona, ki ureja korporacijsko upravljanje, revidiranje in računovodsko poročanje. Njegov neposredni cilj je bil izboljšati odgovornost posloводства do delničarjev in tako znova pridobiti zaupanje v ameriški kapitalizem, ki so ga ogrozili računovodski škandali, kot Enron, WorldCom in drugi.

Z zakonom so vzpostavili javno nadzorstvo nad ameriškimi in tujimi revizijskimi družbami (PCAOB), prenovili revizijske in računovodske standarde, etična načela, zaostri pogoje za revizorjevo neodvisnost, za katero je potrebna obvezna menjava revizijskih partnerjev, in poročanje revizijskemu odboru v podjetju. SOX definira korporacijsko odgovornost in povečuje naloge ter odgovornosti revizijskega odbora. Zahteva pogostejše poročanje, večja razkritja in poslovodsko ocenitev učinkovitosti delovanja notranjih kontrol. Od posloводства zahteva tudi osebno potrdilo, da so njegovi člani seznanjeni z računovodskimi izkazi podjetja, ter hkrati povečuje denarne in zaporne kazni za kršitve vsake od določb zakona. Opredeljuje kriminal belih ovratnikov in daje varnost tistim, ki razkrijejo prevare v podjetju.

Teoretično je z zakonodajo poskrbljeno, da se računovodski škandali ne bi več dogajali, saj so posledice (kazni) za kršitelje tega zakona zelo visoke. Praksa pa je pokazala, da so se prevare dogajale na področjih, ki niso bila zakonsko urejena zaradi razvoja novih finančnih instrumentov, ki so se oblikovali z razvojem trga. S sprejemom tega zakona so odpravili poglobitno posledico prevar – da so poglobitni udeleženci v škandalih ostali nekaznovani ali pa so dobili zelo majhne kazni in celo lahko obdržali dobičke, pridobljene z nepoštenimi posli.

Od sprejema tega zakona so minila že skoraj tri leta, pa še vedno ni mogoče reči, ali je dosegel svoj cilj. Od začetka njegove veljave do danes še ni bilo nobenega novega računovodskega škandala, a najbrž je še prekmalu trditi, da jih je preprečil prav ta zakon.

Razlog za prevare so bila torej zakonsko neurejena področja novih finančnih instrumentov. PCAOB nadzira računovodske, revizijske ter druge standarde in pravila, da se bodo razvijali hkrati z razvojem trga.

Menim, da ni dovolj storjeno, da bi poslovodstvo javnih podjetij zares delalo v dobro javnega interesa in v korist delničarjev. Dejstvo je, da obstaja nasprotje že med javnim interesom in koristmi delničarjev. Tako je poslovodstvo pri sprejemanju odločitev v dvomih, in če upoštevamo še osebni interes poslovodstva, kazni res niso tolikšne, da bi zagotavljale delovanje poslovodstva v dobro javnega interesa in korist delničarjev.

Pa je sam zakon res napisan v korist delničarjev? Stroški prilagajanja zahtevam zakona so lahko tako visoki, da podjetje posluje z izgubo in tako delničarja »opehari« za morebitne donose vrednostnih papirjev. Res pa je, da so veliki stroški preprečevanja računovodskih škandalov lahko manjši od negativnih učinkov že enega samega računovodskega škandala in da so bili dobički prejšnjih let posledica zanemarjanja notranjih kontrol.

Dobiček podjetja pa se je lahko zmanjšal tudi zaradi večje previdnosti poslovodstva. Sprejem bolj tveganega in zato donosnejšega posla je pred sprejetjem zakona lahko pomenil normalno poslovanje podjetja.

Če pa presoјamo zakon globalno, lahko rečemo, da so bili z njim doseženi nekateri skriti cilji ZDA. Amerika je že v preteklosti vplivala na druge države po ameriških podjetjih in je tudi ena od svetovnih velesil, ki želi svoj vpliv še povečati. Na podlagi dejstev, navedenih v diplomskem delu, ugotavljam, da so si ZDA s tem zakonom »zagotovile« nadzor nad vsakim podjetjem, ki kotira na ameriški borzi in nad revizijskimi družbami, ki taka podjetja revidirajo. Zahtevale so tudi dostop do vse revizijske dokumentacije, to pa pomeni zahtevati od revizijskih družb, da kršijo zakonodajo svoje države.

Prav tako ni potrebno, da bi zagotovila vsaka država svoj nadzor nad omenjenimi subjekti. Zdi se, da hočejo ZDA za vsako ceno zavarovati naložbenike v svoji državi. V svetu bi nastala popolna zmeda, če bi vse večje države ali skupnosti (npr. Evropska unija) vpeljale enako obliko nadzora – da bi torej vsaka država ali skupnost posebej nadzirala ista mednarodna javna podjetja. Gledano globalno to zagotovo ni najboljše. S povezovanjem in upoštevanjem že zdaj učinkovitih nadzornih organov bi lahko dosegli boljše uspehe in res zagotovili ustrezen nadzor nad omenjenimi subjekti.

Na podlagi vplivov SOX-a obstaja več mogočih scenarijev, ki lahko nastanejo z rešitvijo vprašanja dvojnega nadzorstva. Trenutno je položaj takšen, da so ameriška javna podjetja edina, ki kotirajo na ameriških borzah in jim ni treba pripravljati dvojnih računovodskih izkazov, izpolnjevati dvojnih poročevalskih zahtev in se prilagajati drugim zahtevam domače države in ZDA. Torej je ta ukrep posredno povečal konkurenčnost ameriških podjetij.

Prvi mogoči scenarij, najprimernejši za svetovno gospodarstvo, bi bil tak: Amerika naj bi popustila in sodelovala z državnimi organi za nadziranje revizijskih družb. GAAP in MSRP se uskladijo, tako da podjetjem ni treba več pripravljati dvojnih računovodskih izkazov. Tako bi se stroški neameriških javnih podjetij, ki kotirajo na ameriških borzah, močno znižali.

Drugi scenarij: Če Amerika ne bi popustila, bi se Evropa in druge države temu uprle ali pa bi zahtevale enako stopnjo in obliko nadzora za ameriška podjetja, ki kotirajo na drugih neameriških borzah.

Prva možnost, da bi se države tem zahtevam uprle, se ni uresničila, saj se še vedno lahko vsako posamezno podjetje samo odloči, ali bo kotiralo na ameriških borzah ali ne. Za zdaj je ameriški trg preveč zanimiv za podjetja, da bi ga zapustila zaradi vseh v tem diplomskem delu omenjenih razlogov.

Videti je, da zadnja omenjena možnost, ni verjetna, saj nekateri že predlagajo, da podjetjem, ki pripravljajo svoje računovodske izkaze po ameriških GAAP, ni treba pripravljati le-teh še po MSRP-jih. Le upamo lahko, da se bo kmalu zgodilo tudi nasprotno.

SOX sam po sebi tudi ni zakon, ki bi ga lahko preprosto prenesli v kak drug sistem ali drugo državo. In prav to želi storiti Amerika.

Kljub obsežnemu besedilu, ostrim ukrepom in visokim kaznim zakon ne določa, kaj morajo podjetja v resnici poročati javnosti. Tako bodo predstavljala samo tiste računovodske in druge podatke o katerih so prepričana, da so pravilni. Predpisanih je veliko prilog k računovodskemu poročilu, poslovska ocenitev notranjih kontrol, razkritja izplačil poslovodstvu in drugo.

Poslovodstvo javnega podjetja mora izdati osebno potrdilo, da je odgovorno za pravilnost računovodskih izkazov. Vprašanje pa je, ali si s temi potrdili delničarji sploh lahko pomagajo: dokler ne bo prvega škandala, ki bo povezan s kršitvijo SOX-a, bo javnost računovodskim izkazom najbrž še zaupala. Še vedno pa omenjena potrdila niso dokaz učinkovitega poslovanja, ter da poslovodstvo deluje v dobro javnih interesov in korist delničarjev.

V resnici so največ »pridobili« revizorji in revizijske družbe. Vzrok računovodskih škandalov je bilo tudi njihovo nepravilno delovanje. S sprejemom zakona se je vloga revizorjev in revizijskih družb povečala, zvišale pa se tudi cene njihovih storitev. Posledice povečanja cen so manj prijateljski odnosi med revidiranim podjetjem in revizorjem – to pa povečuje revizorjevo neodvisnost.

S povečano vlogo revizorjev je naraslo tudi povpraševanje po tem osebju. Poklic revizorja je postal uglednejši in odtlej je zanj tudi več zanimanja.

Menim, da je ključ do točnega in poštenega računovodskega poročanja prav v poštenosti samih ljudi. To je tudi pogoj, da bo ta zakon izpolnil svoj namen. Prihodnost je torej v vzgajanju vodilnega osebja, revizorjev in računovodij v poštene ljudi z občutkom za javni interes.

LITERATURA

1. Board Adopts Rules for Non-U.S. Firms, July 2004 deadline. Accountingweb. [URL: <http://www.accountingweb.com/cgi-bin/item.cgi?id=98472&d=815&h=817&f=816&dateformat=%B%20%e,%20%Y>], 11.12.2003.
2. Boards of Directors Working Harder Than Ever. Accountingweb. [URL: <http://www.accountingweb.com/cgi-bin/item.cgi?id=99215&d=815&h=817&f=816&dateformat=%B%20%e,%20%Y>], 25.5.2004.
3. Corporate Scandals Attract Students to Accounting. Accountingweb. [URL: <http://www.accountingweb.com/cgi-bin/item.cgi?id=99591&d=815&h=817&f=816&dateformat=%B%20%e,%20%Y>], 5.8.2004.
4. Čoh Marko: Korporacijsko upravljanje: Primer Enron in njegova aktualnost v Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 51 str.
5. Engelen Klaus C.: Preventing European »Enronitis«. The international economy. Washington. The magazine of international economic policy, B.k.. 2004, Summer, str. 40–47.
6. The Future of the Accounting Profession. Special report. Accountingweb. [URL: <http://www.accountingweb.com/cgi-bin/item.cgi?id=98845&d=815&h=817&f=816&dateformat=%B%20%e,%20%Y>], 9.3.2004.
7. Grant Paul: Sarbanes: costly for Big Four. [URL: <http://www.financialdirector.co.uk/News/1132347>], 30.1.2003.
8. Gumbel Peter: In Depth: How it went so sour: The inside story of Parmalat, the biggest, most brazen corporate fraud in European history. Time, B.k., 29.11.2004, str. 44-49.
9. Hoffman Thomas: Direct and indirect impact of Sarbanes-Oxley hits private companies – Computerworld. [URL: <http://www.computerworld.com/governnttopics/government/legalissues/story/0,108...>], 29.8.2003.
10. Horvat Tatjana: Mednarodne novosti: Kratke novice. Revizor, Ljubljana, 2003, št. 2, str. 158-159.
11. In-depth: Sarbanes-Oxley. [URL: <http://www.financialdirector.co.uk/Specials/1131092>], 14.8.2003.
12. Jagrič Milan: Notranja revizija z novih zornih kotov. 36. simpozij o sodobnih metodah v računovodstvu, financah in reviziji: Zbornik referatov. Portorož : Zveza ekonomistov Slovenije, Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2004, str. 151-164.
13. Johnson Carrie: Public Companies complain to SEC About Audit Costs. [URL: <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A38809-2005Apr8?language=printer>], 9.4.2005.

14. Keogh Kevin: Non-US companies get reprieve on Sarbanes-Oxley. [URL: http://www.srimedia.com/artman/publish/printer_894.shtml], 6.4.2005.
15. London: Europeans complain over Sarbanes Oxley costs and to SEC over U.S. listing requirements. [URL: http://www.srimedia.com/artman/publish/printer_753.shtml], 12.2.2004.
16. Mack Consuelo, Griffith Wally: The downside of Sarbanes-Oxley. [URL: <http://www.msnbc.com/news/943532.asp?0bl=-0&cp1=1>], 14.8.2003.
17. Majority of Internal auditors identified gaps in internal controls. Accountingweb. [URL: <http://www.accountingweb.com/cgi-bin/item.cgi?id=99408&d=815&h=817&f=816&dateformat=%B%20%e,%20%>], 28.6.2004.
18. More Private Companies Addressing Accounting Practices. Accountingweb. [URL: <http://www.accountingweb.com/cgi-bin/item.cgi?id=99319&d=815&h=817&f=816&dateformat=%B%20%e,%20%Y>], 15.6.2004.
19. Odar Marjan: Neodvisnost revizorja in javno nadzorstvo nad revizijsko stroko. 36. simpozij o sodobnih metodah v računovodstvu, financah in reviziji: Zbornik referatov. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2004, str. 165-177.
20. Odar Marjan: Revidiranje v javnem interesu in predvidene spremembe 8. direktive Evropske unije ter potrebne spremembe ureditve revidiranja v Sloveniji. Revizor, Ljubljana, 2003, št. 12, str. 11-23.
21. Schlesinger Larry: Sarbanes-Oxley scares off European CEOs. [URL: <http://www.financialdirector.co.uk/News/1132257>], 24.1.2003.
22. SEC Considers Extending 60-day Reporting Rule. Accountingweb. [URL: <http://www.accountingweb.com/cgi-bin/item.cgi?id=99552&d=815&h=817&f=816&dateformat=%B%20%e,%20%Y>], 29.7.2004.
23. Slapničar Sergeja: Spremembe v računovodstvu ob prehodu v Evropsko unijo. 36. simpozij o sodobnih metodah v računovodstvu, financah in reviziji: Zbornik referatov. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2004, str. 71-88.
24. Taylor Donald H., Glezen G. William: Revidiranje: Zasnove in postopki. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo. 1996. 1078 str.
25. Zameeruddinn Rizvana: The Sarbanes-Oxley Act of 2002: An overview, analysis, and caveats. [URL: <http://www.westga.edu/~bquest/2003/auditlaw.htm>], 2.9.2003.
26. Zea Adriana: Sarbanes-Oxley Act has 'put us under pressure'. [URL: <http://www.accountancyage.com/News/1134143>], 10.7.2003.

VIRI

1. About the PCAOB. [URL: http://www.pcaob.com/About_Us/index.asp], 13.5.2005.

2. Congressman Michael G. Oxley. [URL: <http://oxley.house.gov>], 1.9.2004.
3. Corporate reform: The New SEC Auditor Independence Rules: Implications for Audit Committees and Management. B.k., Ernst & Young LLP. 2003. 25 str.
4. Corporation Finance: Sarbanes-Oxley Act FAQs. [URL: <http://www.sec.gov/divisions/corpfin/faqs/soxact2002.htm>], 14.8.2003.
5. Executive Summary of the Sarbanes-Oxley Act of 2002 P.L. 107-204. [URL: http://www.csbs.org/government/legislative/misc/2002_sarbanes-oxley_summary.htm], 2.9.2003.
6. FEE Paper: A Conceptual Approach to Safeguarding Integrity, Objectivity and Independence throughout the Financial Reporting Chain. FEE. 17 str. [URL: www.fee.be], november 2003b.
7. FEE Paper: Discussion Paper: European Co-ordination of Public Oversight. FEE. 26 str. [URL: www.fee.be], september 2003a.
8. FEE: Re: PCAOB Rulemaking Docket Matter No. 013 – »Proposed rules Relating to the Oversight of Non-U.S. Public Accounting Firms. FEE. 8 str. [URL: www.fee.be], 2004.
9. Glass Lewis & Co: Audit Fee Report Summary. Str. 2. [URL: http://www.glasslewis.com/downloads/Audit_Fee_Report_Summary.pdf], 16.5.2005.
10. How Has Sarbanes Oxley Impacted Hershey Foods. [URL: http://www.management-survival.com/mba/sarbanes_oxley/Sarbanes_Oxley/How_Has_Sarbanes_Oxley_Impacted_Hershey_Foods], 9.9.2004.
11. The New Corporate Calculus: Visibility + Control = Accountability with Concur's Sarbanes-Oxley. [URL: <http://www.concur.com/solutions/compliance/resources1a.htm>], 25.8.2004.
12. PICPA: How the Sarbanes-Oxley Act of 2002 Impacts the Accounting Profession. [URL: http://www.picpa.org/articles/news/enron/aicpa_backgrd_memletter.asp], 27.10.2003.
13. The Sarbanes-Oxley Act 2002. [URL: http://www.pcaob.com/About_Us/Sarbanes_Oxley_Act_of_2002.pdf].
14. Study Shows Non-audit Fees Drop Below Half of Auditors Payments. Accountingweb. [URL: <http://www.accountingweb.com/cgi-bin/item.cgi?id=99472&d=815&h=817&f=816&dateformat=%B%20%e,%20%Y>], 13.7.2004.
15. Turk Ivan: Pojmovnik računovodstva, financ in revizije. Ljubljana : Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev, 2002. Str. 1082.
16. U.S. Senator Paul S.Sarbanes' Official Home Page. [URL: <http://sarbanes.senate.gov>], 1.9.2004.
17. US development: Sarbanes-Oxley Act of 2002. [URL: http://www.icaew.co.uk/index.cfm?AUB=TB2I-51977,MNXI_51977], 1.9.2004.
18. White House: President Bush Signs Corporate Corruption Bill. [URL: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/07/print/20020730.html>], 30.7.2002.
19. Zakon o revidiranju - (ZRev – 1) (Uradni list RS, št. 11/2001).

PRILOGE

PRILOGA 1: KRATEK PREGLED RAČUNOVODSKIH ŠKANDALOV

1.1 ENRON

Prvega decembra 2001 je Enron prijavil stečaj. Nadzorni odbor Enrona si je po mnenju senatnih preiskovalcev zatiskal oči pred dokazi o tem, da podjetje drvi v prepad zaradi poneverb s partnerskimi podjetji, ki so jih ustanavljali direktorji podjetja. Nadzorni odbor sploh ni zastavljal nobenih vprašanj, ko so si direktorji delili velikanske dodatke. Na primer, v letu, ko je Enron ustvaril za 950 milijonov dolarjev čistih prihodkov, so si nekdanji predsednik in generalni direktor Kenneth Lay s sodelavci razdelili kar 750 milijonov dolarjev. Večino tega so si izplačali v delnicah Enrona. Revizijska družba, ki je revidirala Enron, je Arthur Andersen. (Čoh, 2003)

1.2 WORLDCOM

Ameriški telefonski koncern WorldCom je imel v računovodskih izkazih za 3,8 milijarde dolarjev napačnih knjižb, z njimi je prikrival izgubo in niso bile v skladu z GAAP-om. V koncernu so poslovne odhodke zaradi nesposobnosti financiranja hitre rasti knjižili kot kapitalske naložbe. Druga napaka, ki jo je odkrilo podjetje KPMG, je knjiženje rezerv kot prihodkov iz poslovanja.

Revizijo je opravilo revizijsko in svetovalno podjetje Arthur Andersen. Podjetje je zamenjalo revizorja in cene delnic koncerna so se znižale.

1.3 XEROX

SEC je pri pregledu računovodskih izkazov za leta od 1997 do 2000 pri svetovnem izdelovalcu kopirnih strojev Xerox ugotovil za tri milijarde dolarjev poneverb. Z njimi so v Xeroxu dobiček pred obdavčenjem navidezno zvišali za 1,5 milijarde dolarjev. Xerox je moral plačati 10 milijonov dolarjev kazni. Revizija za poslovno leto 2001 je pokazala, da naj bi bil poneverjeni znesek celo do dvakrat višji. Xerox je revidiralo podjetje KPMG.

1.4 MERCK & CO. – MEDCO HEALTH SOLUTIONS

Medco Health Solutions, druga največja ameriška farmacevtska družba, je imela računovodski škandal v odvisnem podjetju, kjer vodijo farmacevtske programe za podjetja in zdravstvene zavarovalnice. V dobrih treh letih so napačno naknjižili kar 14,1 milijarde dolarjev prihodkov od zdravil, ki jih zdravstveno zavarovanje ni pokrivalo v celoti. Farmacevtsko podjetje si je prihodke pripisovalo iz doplačil bolnikov za zdravila na recept, ki jih ne poravnava zdravstveno zavarovanje. Morali bi namreč pripadati lekarnam, kjer so bolniki zdravila kupovali.

1.5 PARMALAT

Parmalat je največji računovodski škandal v Evropi. sprva je bil Parmalat samo italijansko in evropsko podjetje, z večanjem prevar v podjetju pa so začeli poslovati na svetovni ravni ter tako ustvarili nepregledne povezave med podjetji in zelo kompleksne, tudi fiktivne

transakcije. Celotno podjetje Parmalat po svetu je revidirala revizijska družba Deloitte & Touche. Čeprav je posamezen revizor ugotovil nepravilnosti, so ga glavni revizorji odmaknili od projekta in niso ukrepali. Pri tem se jasno kaže povezanost revizorja s podjetjem, saj je revizor sodeloval pri poslovodskih odločitvah in ponarejanju računovodskih izkazov. (Gumbel, 2004)

PRILOGA 2: STROKOVNI IZRAZI, UPORABLJENI V ZAKONU

PRIMERNA DRŽAVNA ZAKONODAJNA OBLAST – državna agencija ali druga oblast, odgovorna za podeljevanje licenc ali drugo urejanje revidiranja v ZDA, ki ima oblast nad registriranimi revizijskimi družbami ali osebami, povezanimi z njimi.

REVIZIJA – pregled naročnikovih računovodskih izkazov. Pregled opravlja neodvisna revizijska družba po pravilih PCAOB-ja ali SEC-a, zato da izda mnenje o računovodskih izkazih.

REVIZIJSKI ODBOR –telo, ki ga ustanovi odbor direktorjev izdajatelja za nadziranje naročnikovih procesov računovodskega poročanja ter revizije izdajateljevih računovodskih izkazov. Odbor sestavljajo člani odbora direktorjev. Če v podjetju tak odbor ne obstaja, je to celoten odbor direktorjev.

REVIZIJSKO POROČILO – dokument ali drug zapis, pripravljen na podlagi opravljene revizije po izdajateljevem naročilu v skladu z zahtevami zakonov o vrednostnicah. V njem revizijska družba poda:

- mnenje o določenem podjetju v zvezi z računovodskimi izkazi, s poročilom ali z drugimi dokumenti, ali
- izjavo, da mnenja ni mogoče podati.

IZDAJATELJ – katera koli oseba;

1. ki izdaja vrednostne papirje registrirane pod 12. členom Zakona o menjavi vrednostnih papirjev:
 - ki so navedeni na državni borzi;
 - podjetij z več kot 10 milijoni dolarjev aktive, katerega delnice ima več kot 500 lastnikov (mogoče so izjeme);
2. ki mora oddati poročilo po 15. členu Zakona o vrednostnih papirjih:
 - izdajatelj, katerega registracijska izjava je postala veljavna;
 - podjetja, ki imajo več kot 10 milijonov dolarjev aktive in katerih vrednostne papirje ima več kot 500 delničarjev, morajo oddati letna in druga poročila (izjema so podjetja z manj kot 300 delničarji);
3. ki oddaja ali je oddala registracijsko izjavo, ki po Zakonu o vrednostnih papirjih še ni začela veljati in ni bila preklicana.

V SOX-u se uporablja izraz izdajatelj. Po navadi je izdajatelj delnic hkrati naročnik revizije, zato je v diplomski nalogi uporabljen tudi izraz »naročnik«, saj je ta pogostejše uporabljen v slovenski strokovni literaturi.

NEREVIZIJSKE STORITVE – katera koli strokovna storitev, ki jo revizijska družba opravi ali priskrbi izdajatelju in se razlikuje od tistih, ki jih opravi naročniku v povezavi z revizijo računovodskih izkazov izdajatelja.

OSEBA, POVEZANA Z REVIZIJSKO DRUŽBO – posamezen lastnik, partner, delničar, revizor ali drug strokovni zaposlenec revizijske družbe ali kateri koli neodvisni pogodbeni delavec v povezavi s pripravo ali izdajo revizijskega poročila. Ta oseba prejema plačilo, je udeležena pri delitvi dobička ali prejema kakšno drugo obliko plačila od revizijske družbe.

STROKOVNI STANDARDI – računovodska načela (ki jih sprejme pristojno telo in so pomembna za revizijsko poročilo posameznega naročnika), revizijski standardi in drugi standardi, povezani z naročnikovim poslovanjem.

REVIZIJSKA DRUŽBA – lastništvo, družabništvo, delniška družba, družba z omejeno odgovornostjo ali druge pravne oblike, ki sodijo v revidiranje ali pripravljane ali izdajanje revizijskih poročil. Zajema tudi osebe, povezane s prej omenjenimi oblikami.

REGISTRIRANA REVIZIJSKA DRUŽBA – revizijska družba, ki je registrirana pri PCAOB-ju v skladu z zahtevami SOX-a.

PRAVILA PCAOB-ja – lokalni zakoni in pravila PCAOB-ja ter tiste politike, prakse in razlage PCAOB-ja, za katere lahko SEC domneva, da so potrebni ali primerni za javni interes ali za varstvo naložbenikov.

ETIČNI KODEKS – standardi potrebni za podpiranje:

- poštenosti in etičnega vodenja, tudi etičnega ravnanja pri resničnem ali navideznem konfliktu interesov med zasebnim in poklicnim razmerjem;
- popolno, pošteno, točno, pravočasno in razumljivo razkrivanje v izdajalčevih periodičnih računovodskih poročilih;
- skladnost z pomembnimi pravili in predpisi.

FINANČNI STROKOVNJAK – oseba, ki ima izobrazbo ali izkušnje kot revizor ali pooblaščen revizor ali ki opravlja druge podobne funkcije:

- razumevanje GAAP-ov in računovodskih poročil;
- izkušnje pri pripravi ali revidiranju računovodskih izkazov;
- izkušnje z notranjimi kontrolami;
- razumevanje funkcij revizijskega odbora.

PRILOGA 3: SLOVAR TUJIH IZRAZOV

TUJ IZRAZ

SLOVENSKI PREVOD

– American Institute of Certified Public Accountants - AICPA	– Ameriški inštitut pooblaščenih revizorjev
– Attestation standards	– standardi potrjevanja
– Audit	– revizija
– Audit committee	– revizijski odbor
– Audit report	– revizijsko poročilo
– Blackout Period	– obdobje, ko je trgovanje ustavljeno
– Broker	– borzni posrednik, ki dela v svojem imenu za tuj račun
– Chief Executive Officer - CEO	– glavni izvršni direktor
– Chief Financial Officer -CFO	– glavni finančni direktor
– Certified Public Accountant -CPA	– pooblaščen revizor
– Dealer	– borzni trgovec, ki trguje v svojem imenu in za svoj račun
– Financial Accounting Standards Board - FASB	– Odbor za standarde revidiranja in računovodskega poročanja
– Institute of Chartered Accountants in England & Wales - ICAEW	– Inštitut pooblaščenih revizorjev Anglije in Walesa
– Issuer	– izdajatelj vrednostnih papirjev
– Public Company Accounting Oversight Board - PCAOB	– Odbor za javno nadzorstvo revizijskih družb
– Professional standards	– strokovni standardi
– Public Accounting Firm	– revizijska družba
– Public company	– delniška družba, katere delnice kotirajo na organiziranem trgu
– The Investor Responsibility Research Center - IRRC	– Raziskovalni center za odgovornost naložbenikov
– Registered public accounting firm	– registrirana revizijska družba
– Securities and Exchange Commission - SEC	– Komisija za vrednostne papirje in borze
– Shareholder	– delničar
– Sarbanes-Oxley Act - SOX	– Sarbanes-Oxleyjev zakon
– Statutory Audit	– zakonsko obvezno revidiranje računovodskih izkazov
– Tax return	– davčna napoved
– Generally Accepted Accounting Principles - US GAAP	– ameriški računovodski standardi
– Whistleblower	– oseba, ki razkrije nepošteno ali nezakonito početje v podjetništvu ...